

UNIVERSITEIT GENT
FACULTEIT POLITIEKE EN SOCIALE WETENSCHAPPEN

**Klein en weerbarstig: waarom België, Luxemburg en Oostenrijk de
automatische uitwisseling van informatie tussen belastingdiensten
aanvankelijk weigerden**

Wetenschappelijke verhandeling

aantal woorden: 15 220

Bram Vanhevel

MASTERPROEF EU-STUDIES

PROMOTOR: PROF. DR. Ferdi Deville

COMMISSARIS: DR. Yelter Bollen

ACADEMIEJAAR 2015 – 2016

ABSTRACT

Kapitaal concentreert zich sinds het einde van de jaren '70 bij een steeds kleiner wordende groep van particulieren. Overheden bezitten vandaag nagenoeg niks meer en de bankencrisis van 2008 heeft de schuldenpositie van meerdere overheden nog verontrustender gemaakt. Omwille van deze impulsen werd de strijd tegen belastingontduiking de laatste decennia terug een politieke prioriteit. Hieruit zijn meerdere internationale initiatieven ontsprongen, waaronder ook de Europese spaarrichtlijn uit 2003. België, Luxemburg en Oostenrijk hebben lange tijd geweigerd hier volwaardig aan deel te nemen. Bestaande theorie probeert dit te verklaren door te wijzen op het feit dat kleine landen geen baat hebben bij fiscale coöperatie. Deze verhandeling probeert aan de hand van een Qualitative Comparative Analysis te verduidelijken waarom enkel deze kleine landen zich verzet hebben tegen de richtlijn terwijl de anderen wel hun fiat gaven. Vijf variabelen worden in rekening gebracht. Het gaat meer bepaald over de omvang van bankdeposito's die toebehoren aan personen woonachtig in een andere lidstaat, over het bestaan van nationale wetgeving die de uitwisseling van bankgegevens in de weg staat, over het gewicht van de financiële sector in de nationale economie, over de ideologische voorkeur van de zittende regering en over de werkloosheidsgraad. De onderzoeksresultaten suggereren dat België, Luxemburg en Oostenrijk zich destijds, in tegenstelling tot andere kleine Europese lidstaten, verzet hebben omdat in deze drie landen vier variabelen terzelfdertijd aanwezig waren: omvangrijke buitenlandse deposito's, aanzienlijke tewerkstelling in de financiële sector, bankgeheim en een rechtse regering.

Dankwoord

In eerste plaats zou ik graag mijn promotor, Prof. Dr. Ferdi Deville, bedanken. Zijn advies heeft me geholpen om deze verhandeling op te bouwen tot een overzichtelijk geheel. Daarnaast zou ik graag Tim Haesebrouck bedanken die doorheen het hele proces heeft bijgedragen aan de operationalisering van dit onderzoek en me vertrouwd heeft gemaakt met de nodige software.

Inhoud

1. Inleiding	1
2. De strijd tegen belastingontduiking in een context van groeiende ongelijkheid en de financiële crisis.....	3
3. De internationale strijd tegen belastingontduiking: een overzicht van recente ontwikkelingen	6
3.1 OESO.....	6
3.2 FACTA	7
3.3 De Europese Unie	8
3.3.1 De Europese spaarrichtlijn.....	8
3.3.2. Europese bijstandsrichtlijn	9
3.4 Besluit	10
4. Theoretische inzichten rond informatie-uitwisseling tussen belastingdiensten.....	11
4.1 Belastingcoördinatie tot stand brengen is zeer moeilijk.....	11
4.2 Realpolitik verklaart het einde van de opstandigheid	13
4.3 Besluit: Bestaande theoretische inzichten schieten te kort.....	15
5. Onderzoeksdesign	17
5.1 Case selectie: grote en kleine lidstaten	18
5.2 Outcome: meegaand of weerbarstig	20
5.3 Conditions	20
5.3.1 Omvang van bankdeposito's uit andere lidstaten	21
5.3.2 Gewicht van de financiële sector in de nationale economie.....	22
5.3.3 Geschiedenis van bankgeheim.....	24
5.3.4 Ideologische oriëntatie van de zittende regering.....	26
5.3.5 Werkloosheidsgraad	30
5.4 Truth table	31
5.5 Booleaanse minimalisatie	33
5.6 Formule	34
5.6.1 Complexe formule.....	34
5.6.2 Parsimonious formule	35
5.6.3 Intermediate formule	38
5.6.4 Besluit	38
6. Resultaten.....	40
6.1 Noodzakelijke voorwaarden	40
6.2 Voldoende voorwaarden	41
6.3 Besluit	42
7. Beperkingen.....	43
7.1 Case selectie.....	43
7.2 Gekozen conditions.....	43
7.3 Gebruikte parameters.....	45
7.4 Gekozen formule	46
7.5 Besluit	46
7. Conclusie	47
8. Bronnen	48
8.1 Europese Richtlijnen	48
8.2 Andere.....	48

1. Inleiding

"In this world nothing can be said to be certain, except death and taxes." Deze woorden schreef Benjamin Franklin, één van de Founding Fathers van de Verenigde Staten, op het einde van de 18e eeuw in een brief aan de Franse wetenschapper Jean-Baptiste Leroy. In het Europa van de 21ste eeuw lijkt de onvermijdelijkheid van het betalen van belastingen echter een stuk minder vanzelfsprekend te zijn. Jarenlang liepen Europese overheden een aanzienlijke hoeveelheid belastinginkomsten mis omwille van kapitaal dat op bankrekeningen in andere staten verborgen bleef.

Belastingtheorie beweert dat kleine lidstaten geen baat hebben bij het innemen van een coöperatieve houding. Vandaar dat het in stand brengen van een Europees regime van gegevensuitwisseling tussen belastingdiensten niet altijd even vlot verliep. Toen in 2001 het eerste voorstel gedaan werd tot verplichte automatische uitwisseling van informatie betreffende rentebetalingen aan inwoners van een andere lidstaat weigerden drie Unieleden hieraan deel te nemen. Niet verassend ging het om drie kleine lidstaten: België, Luxemburg en Oostenrijk. In 2003 werd een compromis gevonden waarbij de weerbarstige drie een bronbelasting zouden heffen in plaats van informatie uit te wisselen, waardoor de anonimiteit van rekeninghouders bij Belgische, Luxemburgse en Oostenrijkse banken verzekerd bleef.

Deze masterproef gaat door middel van een Qualitative Comparative Analysis op zoek naar determinanten die kunnen verklaren waarom enkel deze drie landen in 2003 een opstandige houding innamen. Belastingtheorie voorspelt immers dat alle kleine staten zich zouden verzetten. Deze verhandeling biedt vanuit historisch oogpunt een duidelijke meerwaarde aangezien ze verklaringen probeert te bieden voor de start van een 10-jarige periode van opstandigheid. Daarnaast kan de kennis die hier wordt opgedaan ook gebruikt worden wanneer men potentieel weerbarstige regio's probeert te detecteren mocht de multilaterale automatische uitwisseling van inlichtingen tussen belastingdiensten ooit buiten de Europese Unie nagestreefd worden.

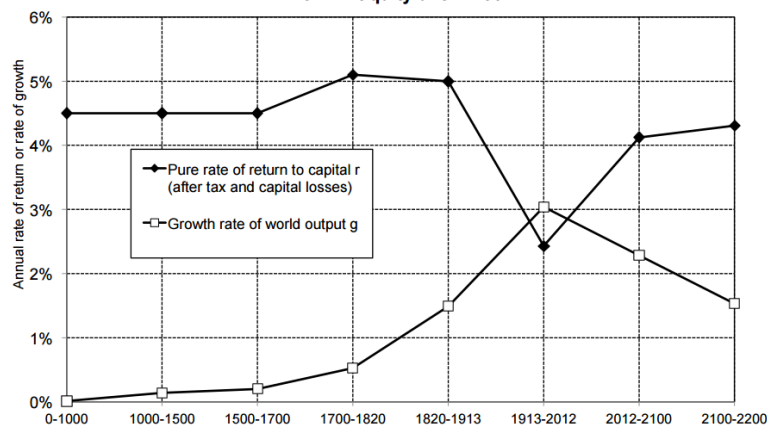
Eerst wordt in deze verhandeling een poging gedaan om de strijd tegen belastingontwijking te kaderen in de context van de groeiende inkomensongelijkheid van de laatste decennia en in het kader van de banken- en schuldencrisis. Daarna

volgt een kort overzicht van recente ontwikkelingen binnen en buiten Europa. Ten derde wordt een licht geworpen op enkele inzichten uit de belastingtheorie. Daaropvolgend wordt het gebruikte onderzoeksdesign verduidelijkt, concreet worden uit de literatuur vijf criteria geselecteerd die theoretisch gezien een invloed zouden moeten hebben op de bereidheid tot gegevensuitwisseling. Het gaat meer bepaald over de volgende criteria: **de omvang van bankdeposito's** die toebehoren aan personen woonachtig in een andere lidstaat, over **het gewicht van de financiële sector** in de nationale economie, over het bestaan van **nationale wetgeving** die de uitwisseling van bankgegevens in de weg staat, over **de ideologische voorkeur van de zittende regering** en over **de werkloosheidsgraad**. Hierna worden de onderzoeksresultaten geïnterpreteerd. Vervolgens wordt een hoofdstuk gewijd aan de beperkingen van dit onderzoek waarbij vooral aandacht uitgaat naar de methodologische keuzes die doorheen het hele proces gemaakt werden. Ten slotte worden de conclusies overzichtelijk gepresenteerd.

2. De strijd tegen belastingontduiking in een context van groeiende ongelijkheid en de financiële crisis

De strijd tegen belastingontduiking moet gezien worden in het licht van twee fenomenen: De toenemende economische ongelijkheid en de financiële crisis van 2008. De Franse econoom Thomas Piketty (2014) legt in zijn boek “Kapitaal in de 21ste eeuw” een markant historisch gegeven bloot: het rendement op kapitaal steeg zo goed als altijd sneller dan de economische groei. Enkel in de 20ste eeuw is het rendement op vermogen (na aftrek van belastingen) onder de groei van de wereldproductie gedoken onder andere omwille van de vernieling die beide wereldoorlogen met zich meebrachten, faillissementen in de jaren '30, de invoering van de progressieve inkomensbelasting en de uitzonderlijk hoge groei tijdens de wederopbouw. Los daarvan kende de geschiedenis naar alle waarschijnlijkheid geen enkel moment waarop de productie even snel of sneller steeg dan het rendement op kapitaal (zie grafiek 1).

Grafiek 1: Rendement op vermogen (na aftrek van belastingen) en groei op wereldschaal van de oudheid tot 2200

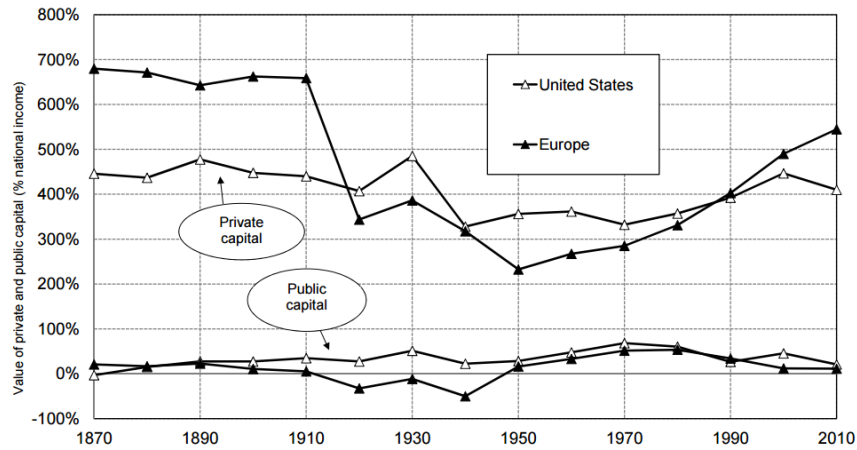

Bron: Piketty, 2014, p. 420

Dit betekent dat er geen enkele natuurlijke wetmatigheid in de weg staat van de toenemende concentratie van kapitaal en de ongebreidelde groei van de inkomensongelijkheid. Om hier bewijs voor aan te leveren analyseerde Piketty vooral belastinggegevens van verschillende landen vanaf de 18de eeuw tot heden. Hij was in staat om aan te tonen dat de hoeveelheid kapitaal in Europa zich vandaag terug op hetzelfde niveau bevindt als aan het begin van de 20ste eeuw (zie grafiek 2) en dat de inkomensongelijkheid in Frankrijk (en in de rest van Europa) sinds de jaren '70-'80 gestaag aan het stijgen is. Deze groeiende inkomensongelijkheid is vooral het gevolg

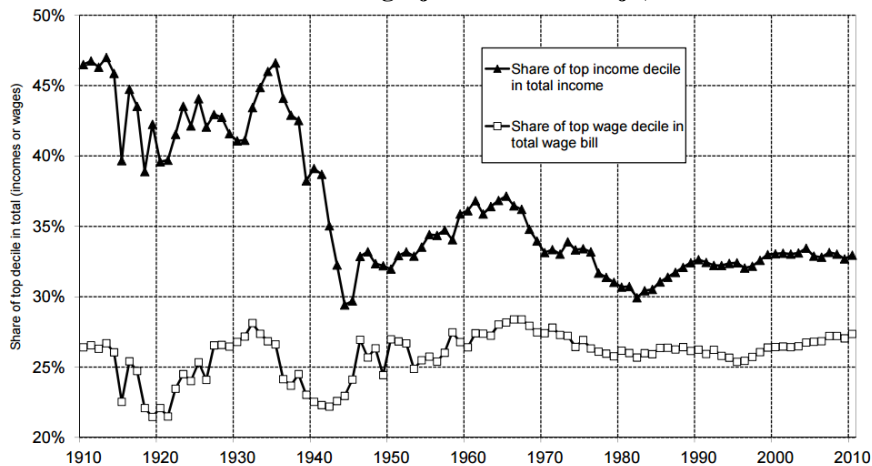
van een groeiende ongelijkheid van inkomen uit vermogen en minder van ongelijkheid van inkomen uit arbeid (zie grafiek 3).

Grafiek 2 Privé- en overheidskapitaal in Europa en de VS, 1870-2010

bron: Piketty, 2014, p. 197

Grafiek 3: Inkomensongelijkheid in Frankrijk, 1910-2010

Bron: Piketty, 2014, p. 323

Grafiek 2 toont aan dat de hoeveelheid kapitaal in Europa overeen komt met vijf tot zes keer het nationaal jaarinkomen en dat dit zo goed als allemaal in handen is van particulieren. De overheden in Europa bezitten nagenoeg niets, hun overheidsactiva is evenveel waard als hun schuld (Piketty, 2014).

De financiële situatie van de Europese overheden verslechterde nog meer na de bankencrisis. Onder meer omwille van het injecteren van overheidssteun in de financiële sector mondde de bankencrisis uiteindelijk uit in een Europese schuldencrisis. Het is in deze moeilijke periode dat de strijd tegen belastingontwijking een politieke prioriteit werd (Johannesen & Zucman, 2014, p. 66; Geens & Van Antwerpen, 2013, p. 93).

Omwille van deze twee fenomenen, een toenemende ongelijkheid enerzijds en een overheid in financiële moeilijkheden anderzijds, is het vandaag belangrijker dan ooit dat iedereen een eerlijke bijdrage doet aan de schatkist. Niet onbelangrijk hierbij te vermelden is dat naar schatting 8 tot 10 procent van alle kapitaal in handen van huishoudens niet wordt aangegeven en gevonden moet worden op bankrekeningen in belastingparadijzen. Deze schatting van Gabriel Zucman behoort tot de conservatiefste en minstens drie vierden van deze niet aangegeven welvaart zou in handen zijn van huishoudens uit welvarende landen. Dit betekent ook dat Thomas Piketty de kloof tussen arm en rijk (grafiek 3) kleiner schatte dan ze in werkelijkheid is (Piketty, 2014, p.551-554; Zucman, 2014, p.138-140).

Kort samengevat hebben twee fenomenen de nood aan nieuwe belastinginkomsten en dus het belang van de strijd tegen belastingontwijking extra benadrukt. Het gaat om een concentratie van welvaart bij een kleiner wordende groep van particulieren en om de verslechterde schuldenpositie van nationale overheden na de bankencrisis. Het volgende hoofdstuk biedt een overzicht van de belangrijkste internationale initiatieven die in het licht van deze stimuli zijn ontstaan.

3. De internationale strijd tegen belastingontduiking: een overzicht van recente ontwikkelingen

De laatste decennia hebben verschillende internationale initiatieven het licht gezien. Hieronder worden de drie belangrijkste onderscheiden. Het gaat meer bepaald over de inspanningen van de OESO vanaf het einde van de jaren '90, over de Amerikaanse Foreign Account Tax Compliance Act en over de Europese spaar-en bijstandsrichtlijn.

3.1 OESO

Het startpunt van het internationale proces voor meer openheid en transparantie in fiscale aangelegenheden kan gesitueerd worden aan het einde van de jaren '90. Omwille van de voortschrijdende liberalisering van internationale investeringen en technologische innovaties werd het voor particulieren steeds makkelijker kapitaal te verplaatsen naar fiscaal gunstigere jurisdicties, terwijl het voor overheden al maar moeilijker werd belastingen te innen. De OESO werd in 1996 belast met de taak een antwoord te bieden op deze verstoringen en aldus de strijd aan te gaan met belastingparadijzen en schadelijke belastingpraktijken. Een gebrek aan effectieve uitwisseling van inlichtingen tussen belastingdiensten werd al snel gezien als één van de belangrijkste werkpunten (Geens & Van Antwerpen, 2013, p.84-85).

In het jaar 2000 kwam de OESO voor het eerst met een rapport waarin een lijst met potentieel schadelijke regimes en mogelijke belastingparadijzen was opgenomen. Vijf jaar later werd het OESO-Modelakkoord van 2002 dat als blauwdruk dient voor bilaterale belastingverdragen aangepast. Het zou dankzij paragraaf 5 van artikel 26 voortaan niet meer mogelijk zijn het verstrekken van gegevens te weigeren enkel en alleen omdat deze in het bezit zijn van een bank. Zowel België, Luxemburg, Oostenrijk als Zwitserland tekenden voor deze paragraaf echter wel voorbehoud aan. Bovengenoemd Modelakkoord groeide uit tot een internationale standaard en bepaalt dat de bevoegde autoriteiten van de overeenkomstsluitende partijen elkaar bijstand zullen verlenen door het uitwisselen van bankgegevens die naar verwachting relevant zijn (Geens & Van Antwerpen, 2013 ; OESO, 2014).

De meeste belastingparadijzen waren aanvankelijk niet van plan overeenkomsten te sluiten met derde landen conform het OESO-Modelakkoord. Pas een jaar na het uitbarsten van de financiële crisis kwam er eindelijk schot in de zaak. Op de top in april 2009 dreigde de G20 met sancties tegen elke jurisdictie die minder dan 12

bilaterale verdragen tot fiscale gegevensuitwisseling had getekend. Vijf dagen later voldeden alle 42 geïsoleerde jurisdicties aan deze eis en verklaarde de G20 dat het tijdperk van het bankgeheim voorbij was (Johannesen & Zucman, 2014, p.68-69; Geens & Van Antwerpen, 2013, p. 93).

Achteraf blijkt echter dat de meeste belastingparadijzen vooral uitwisselingsverdragen getekend hebben met andere belastingparadijzen. Alle jurisdicties die door de OESO en de G20 als *'oncoöperatief'* waren bestempeld wilden zo snel mogelijk van dit label af door de minimumnorm te halen van 12 getekende bilaterale verdragen. Aan dergelijke overeenkomsten werd in de praktijk echter geen gevolg gegeven, waardoor de minimumnorm de facto een maat voor niets is geweest. Uit onderzoek is gebleken dat de meeste belastingontduikers hun geld gewoon lieten staan waar het stond. Omdat de OESO vooral bilaterale belastingverdragen met gegevensuitwisseling op verzoek¹ promoot, is de pakkans namelijk erg klein. Voor zij die toch nood hadden aan nog meer gemoedsrust volstond het om hun fortuin te verplaatsten naar een belastingparadijs zonder verdragsovereenkomst met hun land van residentie (Johannesen & Zucman, 2014).

Wereldwijd gezien gebeuren de meeste uitwisselingen niet automatisch maar op verzoek. Daarboven vervalft de verplichting tot verstrekking van informatie meestal wanneer deze gegevens niet verzameld kunnen worden op grond van binnenlandse wetgeving of op grond van binnenlandse administratieve procedures. De effectiviteit van vele internationale belastingverdragen is dan ook eerder gering (Ligthart & Voget, 2008).

3.2 FACTA

Het Amerikaanse Congres keurde in 2010 de Foreign Account Tax Compliance Act (FACTA) goed, wat buitenlandse overheden of kredietinstellingen vanaf 2014 zou verplichten bepaalde bankgegevens van individuen woonachtig in de Verenigde Staten automatisch door te spelen naar de Amerikaanse fiscus. Overheden of banken die dit weigerden, konden zich verwachten aan een bronbelasting van 30% op alle betalingen vanuit de VS (Grinberg, 2012, geciteerd in Hakelberg, 2015, p. 411 en in Zucman, 2014, p. 142 ; Geens & Van Antwerpen, 2013, p. 103). De informatie die verplicht uitgewisseld wordt onder FACTA betreft zaken als naam, adres,

¹ In tegenstelling tot automatische uitwisseling van bankgegevens impliceert uitwisseling op verzoek dat de thuisstaat een aanwijzing heeft dat één van zijn inwoners belastingen ontduikt op het grondgebied van de andere verdragspartij.

rekeningnummer, saldo, betaalde interest, betaalde dividenden en opbrengst van verkoop van financiële producten (US department of the treasury, 2016).

3.3 De Europese Unie

Vandaag voorzien twee belangrijke Europese richtlijnen in een vorm van automatische gegevensuitwisseling op het vlak van directe belastingen. Het gaat om de Europese spaarrichtlijn en de Europese bijstandsrichtlijn.

3.3.1 De Europese spaarrichtlijn

De Europese spaarrichtlijn van 2003 (2003/48/EG) legt een automatische gegevensuitwisseling op omtrent rentebetalingen verricht aan natuurlijke personen. Het principe werkt als volgt: de financiële instellingen die werkzaam zijn in de Europese Unie worden verplicht informatie betreffende rentebetalingen aan particulieren die niet woonachtig zijn in dezelfde lidstaat als degene waar de bank gevestigd is door te spelen naar de belastingdienst. Diezelfde belastingdienst stuurt dan op zijn beurt de ontvangen inlichtingen door naar de belastingdienst van de lidstaat waar de uiteindelijke gerechtigde van de rentebetaling woonachtig is. Daardoor krijgt deze laatste lidstaat de mogelijkheid de inwoner waarover hij inlichtingen ontvangen heeft te belasten volgens nationale wetgeving.

Deze verplichting tot automatische uitwisseling van gegevens gold aanvankelijk evenwel niet voor België, Luxemburg en Oostenrijk. Gedurende een overgangperiode werden zij toegestaan in plaats daarvan een bronbelasting te heffen op alle interestbetalingen aan individuen die woonachtig zijn in een andere lidstaat. Op deze manier werd een minimumniveau van effectieve belastingheffing gewaarborgd zonder dat de banken verplicht werden de identiteit van hun klanten vrij te geven. Deze bronbelasting zou 15% bedragen, maar geleidelijk aan oplopen tot 35%. Drie vierden van de belastinginkomsten moest vervolgens worden overgemaakt naar de woonstaat van de uiteindelijk gerechtigde van de rentebetaling. Deze regeling werd enkel ten opzichte van de drie genoemde landen getroffen, staten die na 2003 lid werden van de Unie kregen dus de mogelijkheid niet om gedurende een overgangperiode een bronbelasting te heffen. Deze overgangperiode zou eindigen wanneer Zwitserland, enkele Europese microstaatjes en verschillende geassocieerde overzeese gebieden verdragen ondertekenden die zorgden voor een bronheffing gepaard met uitwisseling op verzoek. Hierna zouden België, Luxemburg en Oostenrijk aan dezelfde voorwaarden van automatische

gegevensuitwisseling gehouden worden als alle andere leden van de Unie (2003/48/EG).

De richtlijn had enkel betrekking op natuurlijke personen die betalingen ontvangen in de vorm van rente op spaarrekeningen, opbrengsten van overheidspapier, opbrengsten van obligatieleningen en inkomsten die gerealiseerd zijn door de verkoop van aandelen bij entiteiten die voornamelijk beleggen in overheidspapier en vergelijkbare producten (2003/48/EG). Door dit beperkte toepassingsgebied werd de richtlijn echter massaal ontweken. EU-burgers die hun interesten lieten uitbetalen via een buiten de Unie gevestigde bank ontsprongen de dans. Ook zij die door een intermediaire rechtspersoon uitbetaald werden, konden de richtlijn zeer makkelijk ontwijken aangezien deze enkel van toepassing was op natuurlijke personen. Daarnaast vielen vele soorten financiële activa niet onder deze richtlijn, wat betekende dat wie bereid was zijn risicoprofiel aan te passen (bijvoorbeeld door te beleggen in aandelen) nog steeds onzichtbaar was voor de fiscus. Zelfs de belegger die niet bereid was in risicovollere producten te investeren kon via een belegging in derivaten het profiel van een obligatie nabootsen zonder zijn gegevens in de handen van de belastingdienst te zien vallen. Ten slotte is het twijfelachtig of een bronbelasting die aanvankelijk slechts 15% bedroeg enig effect heeft gehad op de kosten-batenberekening van belastingontduikende individuen (Hemmelgarn & Nicodème, 2009 ; Schwarz, 2009, p. 99-100; Rixen & Schwarz, 2012 ; Klautke & Wienchenrieder, 2010; Europese Commissie, 2008 ; Sharman, 2008, p. 1064-1066). In 2014 werd, in een poging enkele van deze achterdeurtjes te sluiten, de spaarrichtlijn gewijzigd waardoor ze nu ook voorziet in een *'doorkijkbenadering'* die het de lidstaten mogelijk zou moeten maken inlichtingen betreffende rechtspersonen en juridische constructies binnen en buiten de EU met elkaar te delen (2014/48/EU).

3.3.2. Europese bijstandsrichtlijn

In 2011 werd de eerste Europese bijstandsrichtlijn goedgekeurd. Voortaan zouden de onderling uitgewisselde gegevens niet langer enkel betrekking hebben op intrestbetalingen. Vanaf de inwerkingtreding van de bijstandsrichtlijn zouden ook arbeidsinkomen, directiehonoraaria, levensverzekeringsproducten, pensioenen en inkomsten uit onroerend goed aan elkaar verstrekt worden voor zover deze beschikbaar zijn. De Raad kan er evenwel voor kiezen deze beschikbaarheidsvereiste te laten vallen, waardoor de verzameling van dergelijke gegevens imperatief zou worden (2011/16/EU). Een wijziging van de bijstandsrichtlijn in 2014 zorgde ervoor dat sindsdien ook het saldo van rekeningen, uitbetaalde

dividenden en inkomsten uit de verkoop van aandelen en andere effecten onder de richtlijn vallen (2014/107/EU).

3.4 Besluit

Enkele decennia geleden werden de eerste belangrijke stappen gezet in de strijd tegen belastingontduiking. In het jaar 2000 ontwikkelde de OESO een Modelakkoord voor gegevensuitwisseling op verzoek en in 2003 werd in Europa de eerste spaarrichtlijn goedgekeurd. Beide initiatieven bleken echter al snel weinig effectief te zijn. Uitwisseling op verzoek op basis van het OESO Modelakkoord leek eerder een maat voor niets en de Europese spaarrichtlijn was ondanks haar automatische karakter zeer eenvoudig te ontwijken. De initiatieven die na de bankencrisis van 2008 het licht zagen, hadden meer om het lijf. Het is duidelijk dat het Amerikaanse FACTA, daterende van 2010, en de Europese bijstandsrichtlijn van 2011 omwille van hun brede toepassingsgebied veel verder gaan dan hun voorgangers. In het volgende hoofdstuk wordt aan de hand van theoretische inzichten aangetoond waarom belastingregimes zo moeizaam tot stand komen.

4. Theoretische inzichten rond informatie-uitwisseling tussen belastingdiensten

De eerste inspanningen van de Europese Unie in de strijd tegen belastingontduiking hebben uiteindelijk tot de spaarrichtlijn van 2003 geleid. Deze richtlijn vertoonde echter vele gebreken: haar toepassingsgebied was erg beperkt; België, Luxemburg en Oostenrijk weigerden volwaardig deel te nemen en de richtlijn bleek daarboven bijzonder makkelijk te ontwijken. In dit hoofdstuk wordt getracht aan de hand van theoretische inzichten een verklaring te bieden voor deze moeizame start. Daarnaast wordt ook verduidelijkt waarom de drie genoemde landen jaren later toch beslisten de bronbelasting te laten vallen en volwaardig deel te nemen.

4.1 Belastingcoördinatie tot stand brengen is zeer moeilijk

De verklaring voor het feit dat men er in 2003 niet in geslaagd is een éénvormige spaarrichtlijn in werking te laten treden, moet gezocht worden in theorieën uit de politieke economie betreffende fiscale coöperatie. In de literatuur over dit onderwerp worden twee potentiële struikelblokken voor elk internationaal fiscaal regime aangekaart: desertie en distributie (Dehejia & Genschel, 1998).

Desertie vormt een probleem wanneer er voor alle lidstaten een incentive blijft bestaan om de gemaakte afspraak niet na te komen. Coöperatie neemt in dit geval de vorm aan van het klassieke *'prisoner's dilemma'*, wat betekent dat belastingssamenwerking zal mislukken als de deelnemende staten geen vertrouwen hebben in elkaar. Het is echter zeer onwaarschijnlijk dat desertie een probleem vormt binnen de EU. De Unie heeft samenwerking onder verschillende lidstaten immers geïnstitutionaliseerd en het vertrouwen onder buurlanden is nergens zo groot als in Europa. Wie er uit opportunistische overwegingen toch voor zou kiezen zich unilateraal weg te trekken uit een wettelijk bindend belastingregime krijgt hoe dan ook af te rekenen met het Europees Hof van Justitie (Dehejia & Genschel, 1998; Schwarz, 1998, p. 99).

Een obstakel dat in Europa veel meer een rol speelt bij onderhandelingen over fiscale aangelegenheden is het zogenaamde distributieprobleem. Dit doet zich voor omdat niet alle EU-lidstaten noodzakelijk iets te winnen hebben bij belastingcoöperatie. Belastingtheorie voorspelt dat kleine staten lagere tarieven zullen hanteren dan grote staten (Taugourdeau, 2004 ; Dehejia & Genschel, 1998, p. 23-26; Winner, 2005, Huizinga & Nielsen, 2003, geciteerd in Schwarz, 2009, p. 99;

Bucovetsky 1991, Kanbur & Keen, 1993, geciteerd in Hakelberg, 2015, p. 414-415 en in Krogstrup, 2002, p. 8). De elasticiteit van het kapitaal aanbod voor kleine staten is tenslotte erg groot. Dit betekent dat ze relatief gezien erg veel kapitaal kunnen aantrekken uit het buitenland door tarieven te verlagen. Er valt in het buitenland veel meer te rapen dan binnen het eigen grondgebied aangezien de hoeveelheid belastbaar kapitaal in eigen land erg klein is ten opzichte van de gecombineerde kapitaalhoeveelheid in de omringende landen. Kleine landen zijn in staat om verlies van inkomsten omwille van lage tarieven te compenseren door een grote hoeveelheid belastbaar kapitaal aan te trekken. Grote landen zijn hier niet toe in staat aangezien er voor hen relatief gezien minder te rapen valt in het buitenland. Het kapitaal aanbod is met andere woorden niet elastisch voor grote staten (Wilson, 1999, geciteerd in Hakelberg, 2015, p. 414-415 en in Krogstrup, 2002, p. 8 ; Bucovetsky & Wilson, 1991, geciteerd in Schwarz, 2009, p. 99).

Een veelzeggende illustratie van het zo pas genoemde principe is de veranderende onderhandelingsstrategie van de Belgische regering rond de millenniumwisseling. Vooral vanaf eind de jaren '60 tot de eerste helft van de jaren '90 toonde België zich erg bereid tot fiscale samenwerking. België en Luxemburg vormden op dat moment nog een economische en monetaire unie. Dit maakte een aanzienlijke reallocatie van Belgische fondsen richting het veel kleinere Luxemburg erg eenvoudig. In die periode was België bij veel grote landen zoals Italië, Frankrijk en Duitsland een graag geziene bondgenoot aan de onderhandelingstafel. In 2001, met de introductie van de euro in het vooruitzicht, kwam hier abrupt een einde aan. De Belgische regering stelde zich veel minder bereidwillig op toen de Europese Spaarrichtlijn in dat jaar voorgesteld werd (Dehejia & Genschel, 1998, p.16-19; Holzinger, 2003). Binnenkort zou België niet langer enkel met zijn kleine en fiscaal gunstige buur vast zitten in een muntunie. In de veel grotere Eurozone zou het voortaan zelf de rol van klein en fiscaal gunstig territorium gaan spelen².

Hetzelfde principe kan ook geduid worden aan de hand van inzichten uit de speltheorie. Wanneer men een belastingregime probeert uit te bouwen onder grote en kleine staten, en het distributieprobleem zich bijgevolg voordoet, neemt de

² Didier, Reynders, toenmalig minister van financiën, gaf in een antwoord op een parlementaire vraag in maart 2004 een heel andere verklaring voor de Belgische opstandigheid: *“In de spaarrichtlijn hebben wij in twee mogelijkheden voorzien: de heffing van een bronbelasting en gegevensuitwisseling. Die laatste oplossing lijkt evenwel niet zo goed te werken. Wij hebben bijvoorbeeld nooit inlichtingen gekregen vanuit Groot-Brittannië. Zolang de gegevensuitwisseling niet echt op poten staat, geven wij de voorkeur aan de bronbelasting.”* (geciteerd in Geens & Van Antwerpen, 2013, p. 89)

samenwerking de vorm aan van een *'unilateral defections game'*³ (Holzinger, 2003, p. 19-22; Schwarz, 2009, p. 98-99; Dehejia & Genschel, 1998, p. 33-34). Dit spel wordt voorgesteld in figuur 1 waarin land A het archetype van de kleine lidstaten is en land B de grote lidstaten voorstelt. De maximale winst voor de schatkist is '4' en de minimale bedraagt '1'.

Figuur 1 the 'unilateral defections game'

		Land B	
		Werkt samen	Werkt niet samen
Land A	Werkt samen	2/3	1/4
	Werkt niet samen	4/1	3/2

Als land A en land B nooit overleg plegen met elkaar komt men in het gebied rechtsonder terecht. Dit is de situatie die in de speltheorie het *'Nash-evenwicht'*⁴ genoemd wordt. De zogenaamde *'Pareto-optimale situatie'*⁵ (het gebied linksboven) kan in de Europese Unie enkel op twee manieren bereikt worden. Land B kan macht uitoefenen om samenwerking af te dwingen bij land A of het kan land A verleiden met enkele side payments. Dit zijn de enige opties aangezien van *'Qualified Majority Voting'* geen sprake is bij fiscale aangelegenheden, alle stemmingen gebeuren met unanimitieit (Keen & de Mooj, 2008, p. 232-233 ; Holzinger, 2003, p. 19-22; Schwarz, 2009, p. 98-99; Dehejia & Genschel, 1998, p. 33-34).

4.2 Realpolitiek verklaart het einde van de opstandigheid

Vanaf 1 januari 2010, na zeven jaar van opstandigheid, schafte België zijn bronbelasting uiteindelijk toch af en ging het informatie uitwisselen conform de Europese richtlijnen. Luxemburg volgde vijf jaar later en Oostenrijk heeft beloofd ten laatste tegen september 2018 volwaardig deel te nemen aan het uitwisselingsregime (Europese Commissie, 2015, p. 2-4). Dit kan verklaard worden met inzichten uit het

³ Ook wel *'assymetric prisoner's dilemma'* genoemd.

⁴ In een Nash-evenwicht heeft geen van de spelers er voordeel bij om zijn of haar strategie eenzijdig te wijzigen.

⁵ Het Pareto-optimum is bereikt wanneer niemand er op vooruit kan gaan zonder dat de ander er op achteruit gaat.

politiek realisme. Volgens meerdere auteurs gaat het hier om een geval waarbij kleine staatjes geplooid zijn onder de druk van een veel machtigere actor, namelijk de VS.

Het Europees belastingregime kon altijd op veel interesse rekenen bij bureaucraten van de Amerikaanse fiscus. Deze vertegenwoordigers van laag en middelhoog niveau toonden zich tijdens onderhandelingen met de EU erg bereid om in de VS gelijkaardige maatregelen door te voeren en zo te evolueren naar een meer omvattend trans-Atlantisch belastingregime. Het kabinet van George W. Bush bleek echter veel minder enthousiast. Deze ambiguïteit zorgde voor nogal wat verwarring tot op het moment dat Larry Lindsey, de senior economic advisor van de president, zich de volgende uitspraak liet ontvallen: *“The Administration does not support the EU Savings directive. There is zero interest in it.”* (Gilligan, 2003, p. 61-63 ; Sharman, 2008, p. 1061-1064).

De regering Bush gaf de voorkeur aan een bilaterale strategie om territoria die er schadelijke belastingpraktijken op nahielden onder druk te zetten. In dat kader maakten de Amerikaanse belastingautoriteiten de Belgische regering duidelijk dat Belgische bedrijven op de Amerikaanse markt slechts van fiscale voordelen zouden kunnen genieten als de toegang tot bankinformatie zou worden versoepeld. Op 27 november 2006 werd het Belgisch-Amerikaanse dubbelbelastingverdrag ondertekend waardoor België op verzoek informatie zou gaan doospelen naar de Amerikaanse fiscus in ruil voor dezelfde fiscale voordelen die zijn buurlanden genieten (Geens & Van Antwerpen, 2013, p. 90-92).

De druk op België zou tijdens de G20 vergadering in Londen op 2 april 2009 nog verder worden opgevoerd en in het vooruitzicht van deze vergadering heeft de regering zich dan maar aangesloten bij de regels over transparantie zoals uitgewerkt door de OESO. Dit was een kantelmoment in het Belgische beleid inzake bankgeheim. Zo werd er beslist om vanaf 1 januari 2010 in het kader van de Europese spaarrichtlijn over te gaan tot het automatisch uitwisselen van inlichtingen en in de tweede helft van 2010 werd onder Belgisch voorzitterschap een akkoord bereikt over de Europese bijstandsrichtlijn⁶ (Geens & Van Antwerpen, 2013).

⁶ De inschakeling van België in het Europese belastingregime heeft nota bene geleid tot de paradoxale situatie waarin de fiscus vandaag over meer informatie beschikt aangaande buitenlandse bankrekeningen van inwoners dan aangaande de ‘Belgische’ bankrekeningen van inwoners. In tegenstelling tot de vernieuwde bijstandsrichtlijn voorziet het Centraal Aanspreekpunt voor de Bankgegevens enkel in de melding van *het bestaan van interne bankrekeningen*, zonder dat daarbij inkomsten of saldo’s worden meegedeeld (Smet, 2014, p. 5; NBB, sd).

Luxemburg en Oostenrijk kregen het in de daaropvolgende jaren ook steeds moeilijker om hun weerbarstigheid vol te houden. Deze twee landen weigerden de vernieuwde spaarrichtlijn goed te keuren voordat Zwitserland en enkele Europese microstaatjes ook automatisch inlichtingen zouden gaan uitwisselen. Ook hier zou de VS voor een doorbraak gaan zorgen (Hakelberg, 2015).

De regering Obama zette de bilaterale strategie van haar voorganger verder in het kader van de Foreign Account Tax Compliance Act (zie supra). Deze wet verplicht alle financiële instellingen automatisch informatie uit te wisselen met de VS. Banken die hier niet aan voldoen, krijgen een belasting van 30% op alle betalingen uitgaande van de VS voorgeschoteld. Daarboven spande de Amerikaanse regering ook enkele rechtszaken aan tegen kredietinstellingen die Amerikaanse burgers hielpen belastingen te ontduiken. Zo moest UBS in 2009 een boete 780 miljoen dollar betalen en in 2014 werd Crédit Suisse beboet ter waarde van 2,6 miljard dollar. Dit leidde er uiteindelijk toe dat de Zwitsers capituleerden⁷. In maart 2014 kondigde Commissaris Semeta aan dat de Zwitserse regering bereid was zich te schikken naar de regels inzake automatische uitwisseling. De Europese microstaatjes gaven aan snel te zullen volgen (Hakelberg, 2015; Hirst, 2015).

De Zwitsers die het geweer van schouder veranderden, maakte de houding van Luxemburg en Oostenrijk onhoudbaar. Ook de *'most-favoured nation clause'* uit de Europese bijstandsrichtlijn bemoeilijkte deze opstandige positie. De clause verplicht lidstaten minstens evenveel informatie uit te wisselen met elkaar als met derde staten. Aangezien Oostenrijk en Luxemburg onder FACTA inlichtingen doorspeelden naar de Amerikaanse fiscus waren ze wettelijk verplicht deze informatie ook te delen binnen de EU. In 2014 kondigden zowel Luxemburg als Oostenrijk aan zich op termijn in te zullen schakelen in het Europese belastingregime (Hakelberg, 2015).

4.3 Besluit: Bestaande theoretische inzichten schieten te kort

We kunnen besluiten dat de bestaande theorie aangeeft dat een onco peratieve houding inzake fiscale aangelegenheden voordelen inhoudt voor kleine staten en dat grote staten (zoals de VS) zullen proberen de weerbarstigen op andere gedachten te brengen.

⁷ De Unie nam, in tegenstelling tot de VS, nooit een kordate houding aan ten opzichte van Zwitserland. Uit het verleden was immers al gebleken dat Luxemburg en Oostenrijk de unanimititeitsvereiste voor het implementeren van sancties telkens opnieuw zouden gebruiken om Zwitserland een hand boven het hoofd te houden (Sharman, 2008, p. 1063-1064 ; Hakelberg, 2015).

De speltheoretische inzichten die gebruikt worden in de literatuur over fiscale coöperatie lijken het bij het rechte eind te hebben, in die zin dat in 2003 enkel kleine lidstaten (met name België, Luxemburg en Oostenrijk) weigerden op gelijke voorwaarden deel te nemen aan de Europese spaarrichtlijn. Hoe deze landen uiteindelijk gedwongen werden volwaardig deel te nemen aan Europese en andere internationale initiatieven werd ook al uitvoerig beschreven. Wat echter niet verklaard kan worden is waarom enkel deze drie lidstaten dwars gingen liggen terwijl de andere kleine lidstaten zich nooit wezenlijk verzet hebben.

Vivek Deheja en Philipp Genschel (1998, p. 26) beweerden in een paper uit 1998 dit te kunnen verklaren. Volgens hen was het opvallende gebrek aan weerbarstigheid bij de meeste kleine lidstaten louter schijnvertoon. De kleine staten waren zo zeker van het feit dat Luxemburg zich steevast zou verzetten tegen elke vorm van belastingcoöperatie dat een verregaand samenwerkingsvoorstel de onderhandelingen nooit zou overleven. De spaarrichtlijn uit 2003 op zich spreekt dit niet tegen, omwille van zijn vele achterdeurtjes kan je het bezwaarlijk een verregaand voorstel noemen. Maar latere initiatieven daarentegen, zoals de herziene spaarrichtlijn en de tweede bijstandsrichtlijn uit 2014 gingen veel verder (zie supra). Anno 2016 kunnen we aldus besluiten dat Deheja en Genschel het bij het verkeerde eind hadden.

Een andere verklaring werd geboden door Katharina Holzinger (2003, p. 27-28). Zij beweerde dat sommige kleine lidstaten reeds zeer non-coöperatieve houdingen innamen met betrekking tot vennootschapsbelasting en geen zin hadden om op meer dan één domein hun weerbarstigheid te laten zien uit vrees voor represailles. Dit kan eventueel een verklaring bieden voor de bereidwilligheid van Nederland en Ierland, maar houdt geen steek voor alle andere kleine staten.

Deze paper heeft tot doel een afdoende verklaring te vinden voor het feit dat enkel België, Luxemburg en Oostenrijk het voorstel tot automatische uitwisseling in 2003 afsloegen terwijl alle andere kleine lidstaten hun fiat gaven. Op deze manier wordt niet alleen een stukje uit de geschiedenis van de Europese Unie verhelderd, maar wordt ook een bijdrage geleverd aan het theoretische werk inzake internationale fiscale coöperatie. De gebruikte methodologie om een antwoord te bieden op deze onderzoeksvraag wordt in het volgende deel uit de doeken gedaan.

5. Onderzoeksdesign

De onderzoeksvraag van deze verhandeling peilt naar waarom een fenomeen (verzet van kleine staten) zich de ene keer wel voor doet (België, Luxemburg en Oostenrijk) en de andere keer niet (alle andere kleine lidstaten). Dergelijke vraag kan het best beantwoord worden gebruik makende van 'Qualitative Comparative Analysis' (QCA). In het licht van de onderzoeksvraag is het interessanter op zoek te gaan naar voldoende voorwaarden, noodzakelijke voorwaarden en naar zogenaamde '*multiple conjunctural causations*' dan naar correlaties tussen verschillende variabelen. Vandaar dat QCA de meest toepasselijke onderzoeksmethode is (Rihoux & De Meur, 2008 ; Schneider & Wagemann, 2012).

QCA onderscheidt zich van de klassieke regressieanalyse op een aantal punten. Ten eerste aanvaardt QCA de mogelijkheid van '*equifinaliteit*', wat betekent dat men ervan uitgaat dat meerdere wegen naar dezelfde uitkomst kunnen leiden. De term '*conjunctural causation*' betekent dat een specifieke constellatie van variabelen leidt tot een uitkomst en niet per se de variabelen op zich. Soms wordt ook gesproken van '*multiple conjunctural causation*', waarmee men wil duiden op het feit dat meerdere constellaties tot dezelfde uitkomst kunnen leiden. Dit gaat in tegen één van de basisprincipes van de orthodoxe statistische technieken: het principe van '*additiviteit*'. Additiviteit betekent dat van elke onafhankelijke variabele verondersteld wordt dat ze haar eigen afzonderlijke impact heeft op de afhankelijke variabele.

Ten tweede verlaat men in QCA het idee dat een onafhankelijke variabele telkens hetzelfde effect zal hebben op de uitkomst, ongeacht de waarden van andere variabelen waarmee ze een constellatie vormt. In QCA is het perfect mogelijk dat een variabele in de ene constellatie een positief effect heeft op de uitkomst, maar in combinatie met andere waarden of variabelen een negatief effect teweegbrengt.

Ten derde gaat men er in QCA niet van uit dat wanneer een constellatie van variabelen slechts één case verklaart, deze constellatie per definitie weinig waardevol is (Berg-Schlosser et al., 2008, p. 8-9).

Zoals hierboven reeds beschreven, wordt in QCA-onderzoek getracht om aan de hand van verschillende variabelen, de voldoende en noodzakelijke voorwaarden voor een bepaalde uitkomst te identificeren. Nu het verschil tussen QCA en orthodoxe statistische technieken duidelijk is, worden onafhankelijke variabelen voortaan

'conditions' genoemd en gebruiken we het woord 'outcome' wanneer we het hebben over de afhankelijke variabele (verzet tegen de spaarrichtlijn).

Gelijkaardige onderzoeken werden al eerder gevoerd. Katharina Holzinger (2003, p. 23-31) bijvoorbeeld onderzocht (door middel van een regressieanalyse) de bereidheid tot deelname aan verschillende EU-initiatieven in het domein van fiscale coöperatie. Ze bracht slechts twee factoren in rekening, namelijk inwonersaantal en het gewicht van de bankensector in de nationale economie. Haar conclusie luidde dat het gewicht van de bankensector de beste indicator was van de twee. Het ging echter niet om een 1 op 1 correlatie, wat erop kan duiden dat de bereidheid in werkelijkheid afhangt van een complex samenspel van meerdere variabelen. Andere gelijkaardige pogingen zijn die van Lukas Hakelberg (2015) en die van Ligthart en Voget (2008). Al deze regressieanalyses onderzochten de invloed van enkele variabelen. Deze verhandeling zal hierop verder bouwen, maar zal vooral proberen het samenspel van factoren scherper te stellen. De identificatie van noodzakelijke en voldoende voorwaarden is een meerwaarde die enkel door QCA-onderzoek geboden kan worden, regressieanalyses schieten hiervoor tekort.

Om dergelijk QCA-onderzoek te voeren, moeten een aantal stappen gezet worden. Eerst moeten de grote staten van de kleine onderscheiden worden. Ten tweede moet de bereidheid tot samenwerking van elk van de onderzochte lidstaten (voortaan 'cases') in kaart gebracht worden. Ten derde worden uit de theoretische literatuur enkele conditions geselecteerd. De vierde stap bestaat uit het construeren van een zogenaamde 'truth table'. En ten slotte komen we via Booleaanse algebra tot een formule die het samenspel tussen de verschillende conditions en hun invloed op de outcome weergeeft.

5.1 Case selectie: grote en kleine lidstaten

De onderzoeksvraag van deze paper betreft het verklaren van verschillen in samenwerkingsbereidheid onder kleine lidstaten. Deze moeten met andere woorden onderscheiden worden van de grote lidstaten. Dit identificatieproces kan op meerdere manieren gebeuren. In deze paper worden lidstaten geclusterd op basis van BBP, naar analogie van Dehejia en Genschel (1998)⁸. In tabel 1 worden alle EU-lidstaten anno 2003 van groot naar klein gerangschikt op basis van hun BBP. Alle

⁸ Niet alle auteurs in de literatuur over belastingsamenwerking maken dit onderscheid op deze manier. Katharina Holzinger (2003, p. 24) bijvoorbeeld clustert grote en kleine lidstaten op basis van het aantal inwoners.

cijfers dateren uit 2003 omdat dit het jaar was van de ondertekening van de eerste Europese spaarrichtlijn en dus ook het jaar waarin drie lidstaten weigerden inlichtingen uit te wisselen. Enkel België, Luxemburg en Oostenrijk verkregen wettelijk de mogelijkheid een bronbelasting te heffen in de plaats van volwaardig deel te nemen (artikel 10 uit richtlijn 2003/48/EG). Geen enkel land dat na 2003 lid werd van de Unie kreeg deze mogelijkheid. Om onderzoek te doen naar de werkelijke preferenties van lidstaten inzake fiscale coöperatie is het jaar 2003 met andere woorden het interessantst.

Tabel 1: BBP (in miljoenen euro's)

Landen	2003
Duitsland	2 147 500,0
VK	1 659 740,7
Frankrijk	1 587 901,8
Italië	1 341 850,1
Spanje	783 082,0
Nederland	476 945,0
Zweden	278 914,0
België	276 157,0
Oostenrijk	224 996,0
Denemarken	188 500,3
Griekenland	172 431,1
Finland	145 531,0
Portugal	143 471,7
Ierland	140 635,1
Luxemburg	25 822,1

Bron: Eurostat

De grootste kloof in de data in tabel 1 bevindt zich tussen de waarden voor Italië en Spanje. Het verschil in BBP is tussen geen enkele opeenvolgende staten groter. Voortaan worden Luxemburg, Ierland, Portugal, Finland, Griekenland, Denemarken, Oostenrijk, België, Zweden, Nederland en Spanje als kleine lidstaten beschouwd. Deze groep lidstaten vormen de cases voor dit onderzoek, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Italië zijn verder niet meer relevant.

5.2 Outcome: meegaand of weerbarstig

De QCA-variant die in deze verhandeling gehanteerd wordt, is de zogenaamde ‘*crisp-set QCA*⁹’. Dit betekent eigenlijk niets meer dan dat zowel de outcome als alle conditions gedichotomiseerd moeten worden. Elke variabele krijgt met andere woorden een [1] of een [0] toegeschreven. Het is hierbij belangrijk dat een condition enkel een [1] als waarde krijgt wanneer op basis van theoretische kennis verwacht kan worden dat dit geassocieerd zal worden met een [1]-waarde in de outcome (Rihoux & De Meur, 2008, p. 42).

Aangezien enkel België, Luxemburg en Oostenrijk zich verzet hebben en een wettelijke vrijstelling verkregen, krijgen enkel deze drie landen een [1]-waarde. Aan alle andere kleine staten wordt een [0] toegeschreven (zie tabel 2).

Tabel 2: Verzet tegen samenwerking (gedichotomiseerd)

Landen	verzet tegen samenwerking
Spanje	0
Nederland	0
Zweden	0
België	1
Oostenrijk	1
Denemarken	0
Griekenland	0
Finland	0
Portugal	0
Ierland	0
Luxemburg	1

5.3 Conditions

Uit de wetenschappelijke literatuur inzake fiscale coöperatie kunnen verschillende conditions geselecteerd worden waarvan men verwacht dat ze een invloed zullen hebben op de (on)wil van staten om deel te nemen aan uitwisselingsinitiatieven. De vijf voornaamste worden opgenomen in deze verhandeling. Het gaat over de omvang van bankdeposito's die toebehoren aan personen woonachtig in een andere lidstaat,

⁹ De keuze voor *crisp-set QCA*, in plaats van *fuzzy-set QCA* of *multi-value QCA*, hangt af van hoe makkelijk de outcome zich laat dichotomiseren (Schneider & Wagemann, 2012, p. 277). Bij ‘verzet tegen fiscale samenwerking’ is dit zeer eenvoudig: men weigert informatie uit te wisselen (= [1]-waarde) of men weigert dit niet (= [0]-waarde).

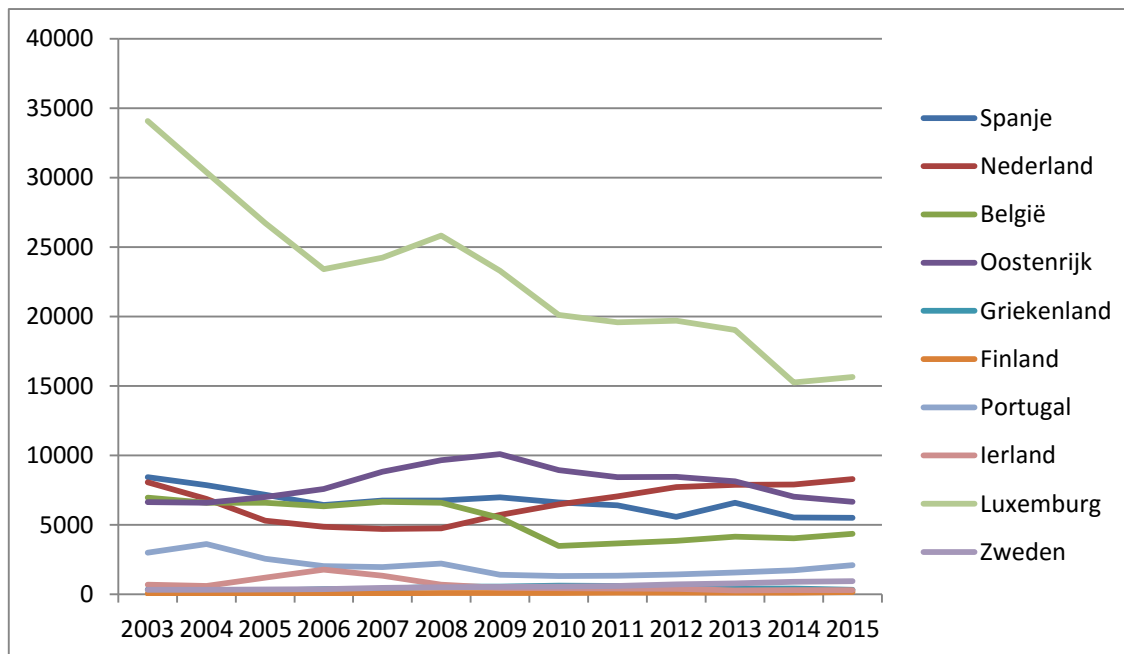
over het gewicht van de financiële sector in de nationale economie, over het bestaan van nationale wetgeving die de uitwisseling van bankgegevens in de weg staat, over de ideologische voorkeur van de zittende regering en over de werkloosheidsgraad. Al deze conditions zullen op basis van parameters gedichotomiseerd moeten worden.

5.3.1 Omvang van bankdeposito's uit andere lidstaten

Ligthart en Voget (2008) tonen in hun onderzoek aan dat landen waar veel buitenlands kapitaal gedeponerd is minder geneigd zullen zijn informatie uit te wisselen. Hakelberg (2015) maakt dezelfde weinig verrassende bewering, net als Tanzi en Zee, Bachetta en Espinoza (2001, 1995, 2000, geciteerd in Ligthart & Voget, 2008, p. 10).

Grafiek 4 geeft de waarde weer van bankdeposito's afkomstig van huishoudens uit andere eurozone-landen. Aangezien de Europese spaarrichtlijn uit 2003 van toepassing was op inkomsten uit spaargelden zijn bankdeposito's de meest voor de hand liggende indicator. Cijfermateriaal voor Denemarken is niet verkrijgbaar. De literatuur over QCA raadt me aan om Denemarken als case te laten vallen. Dit onderzoek zal zich verder baseren op de tien overblijvende landen.

Grafiek 4: Waarde van deposito's afkomstig uit andere eurozone-landen (in miljoenen euro's)

Op basis van gegevens van the ECB Statistical Data Warehouse

*Aangezien Zweden zelf geen lid is van de eurozone, wijken haar waarden waarschijnlijk wat naar boven af

Grafiek 4 op zichzelf zegt natuurlijk niet veel over welk aandeel buitenlandse deposito's innemen op de balans van banken in eigen land. Om echt een idee te

krijgen van hoe deze landen zich tot elkaar verhouden moeten we voor elk land de waarde (anno 2003) uit grafiek 4 delen door de waarde van de deposito's afkomstig van huishoudens uit eigen land. Dit geeft ons de resultaten in tabel 3.

In tabel 3 zien we bijvoorbeeld dat in Luxemburg de buitenlandse deposito's meer dan twee keer zoveel (225,47%) waard zijn als de deposito's uit eigen land. In Finland daarentegen zijn binnenlandse deposito's ongeveer duizend keer meer waard dan buitenlandse. In de derde kolom werden deze gegevens dichotomiseerd gebruik makende van de mediaan als parameter. Op basis van theoretische kennis verwachten we dat lidstaten met hoge waarden zich sneller zullen verzetten. Daarom krijgen de landen met de vijf hoogste waarden een [1] toegeschreven in de derde kolom. De verantwoording voor de keuze van deze en alle andere parameters en de implicaties hiervan komt nog aan bod in hoofdstuk 7.

Tabel 3: Omvang van buitenlandse bankdeposito's

Landen	waarde bankdeposito's van huishoudens uit een ander eurozone-land anno 2003 / waarde bankdeposito's van huishoudens uit eigen land anno 2003 (in %)	Gedichotomiseerd
Finland	0,08%	0
Griekenland	0,35%	0
Zweden	0,51%	0
Ierland	1,41%	0
Spanje	2,14%	0
Nederland	3,47%	1
Portugal	3,53%	1
België	4,29%	1
Oostenrijk	4,85%	1
Luxemburg	225,47%	1

Op basis van gegevens van the ECB Statistical Data Warehouse

*Aangezien Zweden zelf geen lid is van de eurozone, wijken haar waarden waarschijnlijk wat naar boven af

5.3.2 Gewicht van de financiële sector in de nationale economie

Volgens Michael Keen en Ruud de Mooij (2008, p. 233-234) kunnen machtige lobbygroepen, zoals de financiële sector, belastingcoördinatie flink tegenwerken. Ook J.C. Sharman (2008) benadrukt de invloed die de bankenlobby had tijdens de

onderhandelingen over de Europese spaarrichtlijn. De macht die deze bedrijfstak heeft over sommige nationale delegaties aan de Europese onderhandelingstafel hangt natuurlijk af van haar impact op de nationale economie. Het spreekt voor zich dat de invoering van een regime voor gegevensuitwisseling niet in het belang is van de financiële sector in kleine staten. Een grote toevloed van beleggingsportefeuilles kan de bankensector in die staten immers doen bloeien. Dit leidt op zijn beurt tot jobcreatie en verhoogde welvaart (Eggert & Kolmar, 2002, geciteerd in Schwarz, 2009, p. 99; Holzinger, 2003, p. 13). Hoe winstgevender de nationale financiële sector is, hoe meer belang politici eraan zullen toeschrijven en hoe onwaarschijnlijker fiscale samenwerking met andere landen wordt (Holzinger, 2003, p. 14; Huizinga & Nielsen, 2003, geciteerd in Schwarz, 2009, p. 99 en in Rixen & Schwarz, 2012, p. 153).

Een veelzeggende illustratie hiervan is het ontstaan van de 'Luxemburgse Banking Boom' in 1993. Op het moment dat de belasting op interesten in Luxemburg 0% bedroeg, genereerde dit beleid paradoxaal belangrijke inkomsten voor de schatkist. De reallocatie van buitenlands spaargeld en buitenlandse obligatieportefeuilles richting Luxemburg zorgde voor een bloei in de sector van vermogensbeheerders en financiële intermediairs. Indirect profiteerde de Luxemburgse schatkist hier ongetwijfeld ook van, maar dan onrechtstreeks. De staat kon van deze enorme groei een graantje meepikken dankzij verhoogde belastinginkomsten in andere domeinen (zoals via de vennootschaps- en inkomensbelasting). Tegen het einde van de jaren '90 hadden immers meer dan 200 banken een zetel in Luxemburg en werkten meer dan 20 000 mensen er rechtstreeks voor de financiële sector (Dehejia & Genschel, 1998, p. 25).

In deze paper wordt het gewicht van de financiële sector in de nationale economie gemeten aan de hand van de werkgelegenheid die deze sector creëert. Er wordt dus verondersteld dat lidstaten waar banken instaan voor een aanzienlijk deel van de tewerkstelling minder geneigd zijn deel te nemen aan initiatieven tot gegevensuitwisseling zoals die onder de spaarrichtlijn van 2003. Ook hier wordt gebruik gemaakt van de mediaan als parameter om een onderscheid te maken tussen een hoge (1) en een lage (0) tewerkstelling in de bankensector (tabel 4).

Tabel 4 Werkgelegenheid in de financiële sector

Landen	werkgelegenheid in de financiële sector (% van totale bevolking)	gedichotomiseerd
Portugal	1,7	0
Finland	1,8	0
Spanje	2	0
Zweden	2,2	0
Griekenland	2,3	0
Oostenrijk	3,3	1
Nederland	3,4	1
België	3,4	1
Ierland	4,2	1
Luxemburg	11,4	1

Bron: Eurostat (alle cijfers zijn voor het jaar 2003)

5.3.3 Geschiedenis van bankgeheim

Het bankgeheim was zeker tot aan het eind van de jaren '90 een belangrijk principe in meerdere EU-lidstaten. Historisch institutionalistische theorie leert ons dat zogenaamde '*institutional stickiness*' er in theorie voor zou kunnen gezorgd hebben dat bepaalde lidstaten weigerachtig staan ten opzichte van transparantie en gegevensuitwisseling (Holzinger, 2003, p. 28). Uit een rapport van de OESO uit 2000 kunnen we afleiden dat discretierichtlijnen of gebrek aan een wetgevend kader in Griekenland, Portugal, Ierland, België, Luxemburg en Oostenrijk in de weg stonden van de uitwisseling van informatie zoals bedoeld in de spaarrichtlijn van 2003 (OESO, 2000).

In Portugal, België, Luxemburg en Oostenrijk waren banken anno 2000 geheel niet verplicht de nationale autoriteiten in te lichten over het bestaan van een bankrekening en konden ze hier slechts in uitzonderlijke gevallen toe gedwongen worden. In 2000 werd de Griekse fiscus nog niet in kennis gebracht in verband met uitbetaalde interesten en deze informatie kon ook niet doorgespeeld worden naar derden. Wie in die tijd zijn geld bij een Ierse bank parkeerde, kon zelf kiezen of zijn gegevens gedeeld mochten worden met de Ierse belastingdienst en diens

verdragspartners¹⁰. Geheimhouding had in Ierland (in tegenstelling tot de vijf bovenstaande landen) wel zijn prijs. Wie weigerde zich als buitenlandse depositohouder te registreren werd onderworpen aan een bronbelasting (OESO, 2000, p. 71-82). Tegen 2003 hadden Portugal, Griekenland en Ierland belangrijke stappen vooruitgezet (onder andere om volwaardig deel te kunnen nemen aan de Europese spaarrichtlijn). België, Luxemburg en Oostenrijk hielden hun discretierichtlijnen nog lange tijd in stand (OESO, 2003 ; OESO, 2007, p. 22-23).

J.C. Sharman (2008, p. 1050) beweert dat de strikte discretierichtlijnen die door Belgische, Luxemburgse en Oostenrijkse banken gehanteerd werden de voornaamste reden vormden waarom deze drie landen zich zo hevig verzet hebben tegen de Europese gegevensuitwisseling. Hij biedt in zijn werk echter geen verklaring voor het feit dat dit blijkbaar veel minder speelde in de andere bovengenoemde landen. Ligthart en Voget (2008) beweren, in tegenstelling tot Sharman, dat het bestaan van nationale wetgeving die voorziet in verplichte confidentialiteit tussen een bank en zijn klanten geen significante invloed heeft op de bereidheid tot uitwisseling op verzoek. Deze bevinding kunnen we echter niet zonder meer extrapoleren naar alle vormen van informatie-uitwisseling. Automatische uitwisseling is immers veel omvattender dan wat in de meeste verdragen tot bilaterale uitwisseling op verzoek voorzien wordt. Zo wordt bij dergelijke verdragen nooit verwacht dat belastingautoriteiten informatie aanleveren die niet op basis van nationale wetgeving verzameld kan worden. Vaak wordt de uitwisseling ook beperkt tot één categorie van inlichtingen (bijvoorbeeld enkel in verband met onderzoek naar criminele feiten). Ten slotte beperkt het principe van *'dubbele strafbaarheid'*¹¹ vaker wel dan niet de hoeveelheid informatie die gedeeld mag worden (Ligthart & Voget, 2008, p. 11-12). De meeste belastingexperts zijn het erover eens dat automatische gegevensuitwisseling veel effectiever is dan uitwisseling op verzoek (Rixen, 2008, Spencer, 2005, Palan et al., 2010, geciteerd in Rixen & Schwarz, 2012, p. 152-154). Omwille van al deze redenen wordt er in deze verhandeling verondersteld dat landen waar de nationale wetgeving voorziet in strikte discretierichtlijnen zich sneller zullen verzetten tegen de automatische uitwisseling van inlichtingen. Tabel 5 vat samen.

¹⁰ In ieder geval werd slechts een heel beperkt aantal gegevens gedeeld met de Ierse fiscus en diens verdragspartners. Het ging enkel om de naam van de bank, het rekeningnummer en de naam, het adres en de handtekening van de rekeninghouder (OESO, 2000, p. 81, p. 110).

¹¹ Het principe van dubbele strafbaarheid houdt in dat geen inlichtingen kunnen worden verstrekt indien het feit dat aanleiding gaf tot het verzoek niet strafbaar is in zowel het verzoekende als het verzochte land.

Tabel 5 Bankgeheim

Landen	Bankgeheim in nationale wetgeving anno 2000
België	1
Finland	0
Griekenland	1
Ierland	1
Luxemburg	1
Nederland	0
Oostenrijk	1
Portugal	1
Spanje	0
Zweden	0

Bron: OESO

5.3.4 Ideologische oriëntatie van de zittende regering

Het innemen van een oncoöperatieve houding in fiscale aangelegenheden gaat meestal samen met het hanteren van lage belastingtarieven op mobiele factoren (zoals kapitaal). België, Luxemburg en Oostenrijk kozen er bijvoorbeeld voor om een vrij lage bronbelasting (aanvankelijk aan een tarief van 15%) te heffen in plaats van informatie uit te wisselen. De politieke keuze om kapitaal gunstiger te belasten dan andere productiefactoren heeft in elke lidstaat een andere prijs.

Basinger en Hallerberg (2004) introduceren het concept van '*constituency costs*' waar politici rekening mee houden bij elke belastinghervorming. Het reduceren of afschaffen van één belastingtarief betekent vaak dat dit gecompenseerd moet worden. Dit kan gebeuren door de belasting op een minder mobiele factor (zoals arbeid) omhoog te trekken, door te kiezen voor minder overheidsuitgaven of door grotere tekorten en schulden toe te laten¹². In ieder geval wordt de politieke prijs, de constituency cost dus, die de overheidspartijen betalen bij het maken van een keuze beïnvloed door de preferenties van hun kiespubliek. Dit zou ervoor zorgen dat vooral rechtse politici geneigd zullen zijn belastingen te verschuiven van kapitaal naar bijvoorbeeld arbeid. De constituency cost is in dergelijk geval immers lager voor

¹² Niet elke belastinghervorming heeft evenveel nood aan compensatiemaatregelen. Het verlagen van een belastingtarief gaat natuurlijk niet altijd gepaard met verlies aan belastinginkomsten. Lage belastingen voorkomen kapitaalvlucht en trekken in sommige gevallen zelfs vers kapitaal aan (Plümper, Troeger & Winner, 2009, p. 764-765).

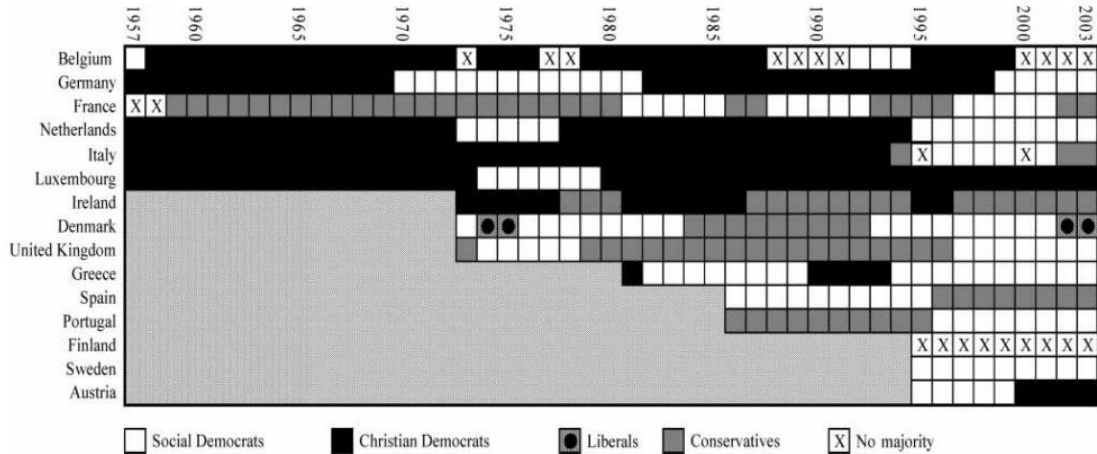
rechtse dan voor linkse partijen. Linkse politici zullen ook sneller geneigd zijn de neerwaartse druk op belastingtarieven tegen te gaan. Deze neerwaartse druk is vaak het gevolg van belastingcompetitie (de *'race to the bottom'*) en kan door middel van samenwerking omgebogen of afgezwakt worden (Plümper, Troeger & Winner, 2009, p. 779 ; Persson en Tabellini 1992, geciteerd in Krogstrup, 2002, p. 15).

Uit onderzoek blijkt dat de partij waar een politicus tot behoort een betere indicator is voor stemgedrag in de Raad of het Europees Parlement dan bijvoorbeeld nationaliteit of regionale economische belangen (Manow, Schäfer, & Zorn, 2008, p. 24). Politici wijken tijdens onderhandelingen op Europees niveau ook niet af van hun nationale standpunten omdat dit hun geloofwaardigheid zou aantasten. Politieke partijen worden nu eenmaal verkozen omwille van hun programma en zijn daardoor verbonden aan bepaalde belangengroepen. De democratische controle vanuit deze belangengroepen dwingt politici om hun beloftes na te komen, ook aan de Europese onderhandelingstafel (Strøm, 1990 geciteerd in Manow, Schäfer, & Zorn, 2008, p. 24).

Verder blijkt uit wetenschappelijk onderzoek dat in Europa de conservatieve, liberale en christendemocratische politieke partijen convergeren op economische kwesties. Sociaaldemocraten varen nog een eigen koers (Manow, Schäfer, & Zorn, 2008). In deze paper worden Sociaaldemocratische regeringen als samenwerkingsgezind gezien terwijl van rechtse regeringen verwacht wordt dat ze eerder onwilligheid zullen tonen ten opzichte van Europese belastingcoördinatie.

Om Europese coalitieregeringen te kunnen definiëren als 'liberaal', 'conservatief', 'christendemocratisch' of 'sociaaldemocratisch' baseren we ons op het werk van Philip Manow, Armin Schäfer en Hendrik Zorn (2008). Een coalitieregering kreeg in hun werk het label van de politieke familie die meer dan de helft van alle regeringsgezinde parlementszetels in handen had. Stel dat in een land alle regeringspartijen samen 100 zetels in handen hebben, dan wordt die regering pas als 'liberaal' gelabeld als de liberale politieke partijen uit die regering meer dan 50 van die 100 zetels hebben. Hoeveel zetels in handen zijn van de oppositie is dus niet van belang. Figuur 2 geeft de resultaten van dit onderzoek weer.

Figuur 2 Ideologische oriëntatie van EU regeringen

bron: Manow, Schäfer, & Zorn, 2008, p. 27

In de ÖVP-FPÖ-coalitie die in 2000 in Oostenrijk gevormd werd, hadden beide partijen evenveel zetels in het parlement. Aangezien geen van de partijen een overwicht vormde in de regering besloten de onderzoekers de ÖVP als dominante regeringspartij aan te duiden op basis van het feit dat de eerste minister lid was van die partij. In deze verhandeling wordt echter gekozen om in dergelijke gevallen de partij van de minister van financiën aan te duiden als dominante regeringspartij. Deze zal immers meer kunnen wegen op dossiers over fiscale coöperatie. Niet de ÖVP maar het nationalistische en liberaal-conservatieve FPÖ wordt dus beschouwd als de dominante partij in de coalitieregering van 2000-2005¹³. De facto verandert er in dit geval erg weinig omdat het om twee politieke families gaat die volgens wetenschappelijk onderzoek gelijkaardig denken over economische aangelegenheden (zie supra).

In België en Finland werd de regering in 2003 door geen enkele politieke familie gedomineerd. De zetelverdeling onder regeringspartijen in de Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers zag er na de verkiezingen van 13 juni 1999 als volgt uit (Federale overheidsdienst binnenlandse zaken, 2008):

- VLD: 23 zetels
- PRL-FDF: 18 zetels
- PS: 19 zetels
- SP: 14 zetels
- Ecolo: 11 zetels
- Agalev: 9 zetels

¹³ Karl-Heinz Grassler was minister van financiën van 2000 tot 2007. Tot 2003 deed hij dit voor FPÖ, daarna als onafhankelijke (Republik Österreich, 2007).

De regeringspartijen hadden in totaal 94 zetels in handen, maar geen enkele partij slaagde erin 47 zetels te halen. In deze verhandeling wordt Verhofstadt I gezien als een door de liberale partijfamilie gedomineerde regering, aangezien Didier Reynders (MR) op dat moment de post van minister van financiën bekleedde (Reynders, 2016).

Bij de Finse parlementsverkiezingen van 21 Maart 1999 zag de zetelverdeling van de regeringspartijen onder premier Paavo Lipponen er als volgt uit (Election resources, 2015):

- de Sociaal-Democratische partij van Finland: 51 zetels
- de Nationale Coalitiepartij: 46 zetels
- de Linkse Aliantie: 20 zetels
- de Zweedse Volkspartij in Finland: 11 zetels
- de Groene Liga: 11 zetels

Regeringspartijen hadden samen 139 zetels in handen, maar geen enkele partij domineerde de regering. De tweede regering Lipponen (1999-2003) wordt hier als 'liberaal' bestempeld omdat Sauli Niinistö van de liberaal-conservatieve 'Nationale Coalitiepartij' in die tijd minister van financiën was (Office of the President of the Republic of Finland, 2012). Op basis van deze theoretische kennis kunnen we alle lidstaten op het moment van de ondertekening van de Europese spaarrichtlijn als volgt dichotomiseren:

Tabel 6 Ideologische oriëntatie van de zittende regering anno 2003

Landen	Ideologische oriëntatie	gedichotomiseerd
België	liberaal	1
Finland	liberaal	1
Griekenland	socialdemocraat	0
Ierland	conservatief	1
Luxemburg	christendemocraat	1
Nederland	socialdemocraat	0
Oostenrijk	liberaal	1
Portugal	socialdemocraat	0
Spanje	conservatief	1
Zweden	socialdemocraat	0

5.3.5 Werkloosheidsgraad

Zoals hierboven aangehaald, proberen overheden het verlagen van tarieven op kapitaal te compenseren. Dit kan gebeuren door de belasting op minder mobiele factoren (zoals arbeid of consumptie) omhoog te trekken, door te kiezen voor minder overheidsuitgaven of door grotere tekorten en schulden toe te laten.

De keuze voor de laatste optie was aan het einde van de jaren '90 en aan het begin van de jaren 2000 erg onwaarschijnlijk omwille van de Maastricht criteria. De tijd van excessieve schulden en torenhoge tekorten was voorbij zo klonk het (Basinger & Hallerberg, 2004, p. 267 ; Holzinger, 2003, p. 7). Ook het verschuiven van belastingen naar arbeid blijkt minder eenvoudig te zijn dan vaak gedacht wordt. De sterk toegenomen kapitaalmobilititeit van de laatste decennia en periodes van hoge werkloosheid hebben overheden het belang van lage loonkosten doen inzien. Een belastingverschuiving van kapitaal naar arbeid kan in een geglobaliseerde wereld op weinig interesse rekenen van internationale bedrijven die voor werkgelegenheid zouden kunnen zorgen (Swank & Steinmo, 2002, p. 646). Een verschuiving naar belastingen op consumptie weegt het zwaarst voor de minst vermogenden. Zij zijn immers genoodzaakt het leeuwendeel van hun inkomen te consumeren en sparen relatief gezien minder (Piketty, 2014, p. 585-588). Onderzoek wijst verder uit dat het belasten van consumptie negatieve effecten kan hebben op de economische groei en werkgelegenheid. Daarboven krijgen belastingverschuivingen naar consumptie het vaakst af te rekenen met politiek verzet. Ten slotte is ook het afbouwen van de overheidsuitgaven een beslissing die op weinig steun kan rekenen, vooral waar een hoge werkloosheid de nood aan sociale bescherming extra in de verf zet (Swank & Steinmo, 2002, p. 646 ; Plümper, Troeger & Winner, 2009).

We kunnen besluiten dat landen met een hoge werkloosheidsgraad een nadeel ondervinden bij belastingcompetitie. Het verlagen van belastingen op kapitaal is voor hen minder evident omdat ze de compenserende belastingverschuiving naar minder mobiele factoren niet zonder meer kunnen doorvoeren. Alle lidstaten met een hoge werkloosheidsgraad krijgen daarom een [0]-waarde. De mediaan dienst laten doen als parameter is deze keer geen goed idee aangezien hierdoor Zweden een [1]-waarde zou krijgen en Portugal een [0] terwijl beide landen ongeveer dezelfde werkloosheidsgraad hebben. Het opsplitsen van zeer vergelijkbare cases moet te allen tijde vermeden worden in deze fase van het onderzoek (Rihoux & De Meur, 2008, p. 42). De parameter wordt daarom iets hoger gelegd, namelijk tussen

Portugal en België. Hier is de kloof in de data iets groter en dit vermindert de willekeur. Tabel 7 geeft alles weer.

Tabel 7 Werkloosheidsgraad

Landen	Werkloosheidsgraad (%) van personen tussen 15 en 75 jaar	gedichotomiseerd
Spanje	11,3	0
Finland	10,5	0
Griekenland	9,4	0
België	7,7	0
Portugal	6,2	1
Zweden	5,6	1
Oostenrijk	4,8	1
Ierland	4,5	1
Luxemburg	3,7	1
Nederland	3,6	1

Bron: Eurostat (alle cijfers zijn voor het jaar 2003)

5.4 Truth table

De volgende stap in elk QCA-onderzoek bestaat uit het opstellen van een zogenaamde truth table. Dit gebeurt in verschillende stappen met behulp van gespecialiseerde software¹⁴. Deze software heeft een bepaalde input nodig, voor alle opgenomen cases dien je de conditions en outcome in te geven in de vorm van een gedichotomiseerde datatabel. Dit is eigenlijk een samenvatting van alle stappen die we hiervoor hebben gezet (zie tabel 8).

¹⁴ In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van fsQCA 2.0, dit is het oudste en meest gebruikte programma en biedt op vlak van transparantie enkele voordelen ten opzichte van gelijkaardige softwarepakketten (Schneider & Wagemann, 2012, p. 282-284).

Tabel 8 Gedichotomiseerde datatabel

Landen	Conditions					Outcome
	Omvang buitenlandse deposito's	Gewicht van de financiële sector	Bankgeheim	Ideologische oriëntatie	Werkloosheidsgraad	verzet
België	1	1	1	1	0	1
Finland	0	0	0	1	0	0
Griekenland	0	0	1	0	0	0
Ierland	0	1	1	1	1	0
Luxemburg	1	1	1	1	1	1
Nederland	1	1	0	0	1	0
Oostenrijk	1	1	1	1	1	1
Portugal	1	0	1	0	1	0
Spanje	0	0	0	1	0	0
Zweden	0	0	0	0	1	0

Op basis van deze input stelt de software een truth table op (tabel 9). Hierin worden alle cases die dezelfde combinatie van conditions hebben in dezelfde rij geplaatst. Dit is gebeurd voor Luxemburg en Oostenrijk en ook voor Finland en Spanje. In QCA-jargon spreekt men niet over combinaties, maar over *'configuraties'*. Luxemburg en Oostenrijk delen éénzelfde configuratie, Finland en Spanje delen een andere configuratie, België heeft nog een andere, enzovoort... In dit onderzoek zijn vijf conditions opgenomen die elk gedichotomiseerd kunnen worden op twee manieren ([0]-waarde of [1]-waarde). Dit betekent dat in theorie 32 unieke configuraties mogelijk zijn ($2^5=32$). De cases die in dit onderzoek opgenomen zijn, vertegenwoordigen echter slechts 8 configuraties. De 24 overige configuraties zijn in theorie wel mogelijk, maar het was niet mogelijk om er een empirische vaststelling van te maken omdat ze in Europa simpelweg niet voorkomen. Deze 24 configuraties worden *'logical remainders'* genoemd (Rihoux & De Meur, 2008, p. 44). De configuratie waarbij een lidstaat een [1]-waarde heeft voor alle conditions behalve voor 'rechtse regering' hebben we empirisch niet kunnen waarnemen en is dus zo een logical remainder.

Tabel 9 Truth Table

conditions					outcome	aantal	cases
depo	werkfin	geheim	rechts	werkloos	verzet		
1	1	1	1	1	1	2	Luxemburg Oostenrijk
0	0	0	1	0	0	2	Finland Spanje
1	1	1	1	0	1	1	België
1	1	0	0	1	0	1	Nederland
1	0	1	0	1	0	1	Portugal
0	1	1	1	1	0	1	Ierland
0	0	1	0	0	0	1	Griekenland
0	0	0	0	1	0	1	Zweden

In een volgende stap kan deze truth table vereenvoudigd worden met behulp van 'Booleaanse algebra'. Elke configuratie wordt eerst in Booleaanse termen uitgedrukt om daarna geminimiseerd te worden.

5.5 Booleaanse minimalisatie

Elke configuratie uit de truth table kan voluit geschreven worden in Booleaanse termen. Voor de eerste configuratie zou dit er als volgt uit zien:

Depo * werkfin * geheim * rechts * werkloos → verzet

Voluit kan dit gelezen worden als: "De aanwezigheid van een hoog aantal buitenlandse bankdeposito's, gecombineerd met de aanwezigheid van een hoge tewerkstelling in de financiële sector, de aanwezigheid van bankgeheim, de aanwezigheid van een rechtse regering en de aanwezigheid van een lage werkloosheidsgraad leidt tot de aanwezigheid van verzet."

De afwezigheid van een condition kunnen we in Booleaanse termen formuleren door een '~' voor de condition te plaatsen. Configuratie 3 uit de truth table kan Booleaans geformuleerd worden als:

Depo * werkfin * geheim * rechts * ~werkloos → verzet

De software schrijft alle configuraties uit de truth table in Booleaanse termen. Wanneer twee configuraties met dezelfde outcome slechts op één enkele condition van elkaar verschillen kunnen deze vereenvoudigd worden. De condition waarin ze

van elkaar verschillen, wordt geschrapt. Het doet er immers niet toe of deze condition aan- of afwezig is aangezien de outcome voor beide configuraties dezelfde is. Dit proces van schrappen om te vereenvoudigen wordt *'Booleaanse minimalisatie'* genoemd. Hoe dit werkt, kan het best geïllustreerd worden aan de hand van configuraties 1 en 3:

Configuratie 1: depo * werkfin * geheim * rechts * werkloos → verzet

Configuratie 3: depo * werkfin * geheim * rechts * ~werkloos → verzet

Deze configuraties verschillen slecht op één vlak: de lidstaten in configuratie 1 hebben een lage werkloosheidsgraad ('werkloos') en de lidstaten in configuratie 3 hebben een hoge werkloosheidsgraad ('~werkloos'). De outcome is voor beide configuraties dezelfde, waaruit we kunnen besluiten dat de aan- of afwezigheid van een lage werkloosheidsgraad er eigenlijk niet toe doet. Configuraties 1 en 3 kunnen geminimiseerd worden tot:

Depo * werkfin * geheim * rechts → verzet

De software minimiseert alle configuraties uit de truth table om een eenvoudigere formule te bekomen. In principe kan uit bovenstaande truth table zowel een formule verkregen worden die aangeeft wat de voldoende en noodzakelijke voorwaarden zijn voor verzet als voor samenwerking (~verzet). Daarnaast kunnen ook verschillende soorten formules geformuleerd worden. De onderzoeker kan namelijk kiezen in welke mate hij of zij wenst te vereenvoudigen. De mate van vereenvoudiging en dus het soort formule hangt af van hoe de logical remainders gebruikt worden.

5.6 Formule

Via Booleaanse minimalisatie kunnen drie verschillende formules verkregen worden afhankelijk van hoe de onderzoeker gebruik maakt van logical remainders. Elke formule heeft zijn sterke en zwakke punten. Hieronder volgt een uiteenzetting.

5.6.1 Complexe formule

Wie geen gebruik maakt van logical remainders, en dus enkel die configurations minimiseert waarvoor effectief cases zijn opgenomen in het onderzoek, bekomt een complexe formule. De complexe formule geldt alleen voor combinaties van conditions waarvoor cases zijn opgenomen. De onderzoeker kan hierdoor met meer zekerheid stellen dat de voldoende combinaties uit de complexe formule echt wel voldoende zijn. Daartegenover staat dat het niet zeker is of alle conditions die zijn

opgenomen in de complexe formule wel echt noodzakelijke onderdelen zijn van deze voldoende combinaties. Deze formule biedt vaak echter weinig verheldering omdat ze te uitgebreid is (Rihoux & De Meur, 2008, p. 56-65 ; Legewie, 2013).

5.6.2 Parsimonious formule

Het is ook mogelijk een '*parsimonious formule*' te verkrijgen. Deze formule is het resultaat van Booleaanse minimalisatie wanneer beroep wordt gedaan op de logical remainders die kunnen geminimiseerd worden met de bestaande combinaties. Voor de parsimonious formule wordt verondersteld dat mochten de geselecteerde remainders hebben bestaan, deze een [1]-uitkomst zouden gehad hebben. Deze veronderstellingen leiden tot een eenvoudigere formule. Er zijn nu immers meer configuraties waarmee geminimiseerd kan worden en er kan dus ook meer geschrapt worden.

Het verschil tussen de parsimonious en de complexe formule is dat de eerste ook een uitspraak doet over combinaties waarvoor geen cases in het onderzoek zijn opgenomen. Daarboven blijven na minimalisatie met alle bruikbare logical remainders enkel de conditions over die het verschil maken tussen cases met een [1]-uitkomst en cases met een [0]-uitkomst. In tegenstelling tot bij de complexe formule is de onderzoeker zeker dat de conditions uit de parsimonious formule echt wel noodzakelijke onderdelen vormen. Een nadeel is echter dat deze formule gebaseerd is op assumpties waarvoor je geen enkel empirisch bewijs hebt en je dus minder zeker bent of je voldoende voorwaarden wel echt voldoende zijn (Rihoux & De Meur, 2008, p. 56-65 ; Legewie, 2013).

Dat de complexe formule het meest zekerheid biedt dat de voldoende combinaties uit de formule wel echt voldoende zijn en de parsimonious formule daarentegen het meest zekerheid biedt over het feit dat alle afzonderlijke conditions wel echt noodzakelijke onderdelen zijn, kan geïllustreerd worden aan de hand van de complexe en parsimonious formule die het resultaat zijn van dit onderzoek. In het volgende hoofdstuk komen de resultaten nog uitvoerig aan bod.

Booleaanse minimalisatie van de truth table heeft geleid tot de volgende formules die de aanwezigheid van verzet kunnen verklaren:

- **complex:** depo * werkfin * geheim * rechts → verzet

- **parsimonious**¹⁵: depo * rechts + depo * werkfin * geheim → verzet

De complexe formule kan met zeer grote zekerheid zeggen dat de combinatie depo * werkfin * geheim * rechts voldoende is om verzet te bekomen. Dit kan immers rechtstreeks afgeleid worden van configuraties 1 en 3 uit de truth tabel. Of alle onderdelen van deze formule echt nodig zijn, is moeilijk te zeggen. De configuratie depo * werkfin * ~geheim * rechts bijvoorbeeld komt niet voor in de truth table. Het is met andere woorden onmogelijk te verifiëren of de aanwezigheid van bankgeheim wel echt een noodzakelijk onderdeel vormt van de complexe formule. Uit de complexe formule zou men dus ten onrechte kunnen afleiden dat transparantie in de bankenwereld verzet tegen belastingsamenwerking per definitie onmogelijk maakt, terwijl hier eigenlijk geen bewijs voor is. Bankgeheim maakt daarentegen geen deel uit van de parsimonious formule, hierin zijn enkel die conditions opgenomen die met zekerheid een verschil maken tussen een [1] en een [0] als uitkomst.

De parsimonious formule is eenvoudiger en dus minder specifiek dan de complexe formule, maar daarom niet minder correct. Dit wordt hieronder duidelijk gemaakt.

Aangezien we zeker zijn dat complexe formule (depo * werkfin * geheim * rechts) leidt tot verzet, zijn we ook zeker dat:

- depo * werkfin * geheim * rechts * werkloos → verzet
- depo * werkfin * geheim * rechts * ~werkloos → verzet

De parsimonious formule stelt dat depo * rechts voldoende is om verzet te bekomen (eerste deel van de parsimonious formule) en dat impliceert eigenlijk ook dat

- depo * rechts * werkfin * geheim * werkloos → verzet
- depo * rechts * ~werkfin * geheim * werkloos → verzet
- depo * rechts * ~werkfin * ~geheim * werkloos → verzet
- depo * rechts * ~werkfin * ~geheim * ~werkloos → verzet
- depo * rechts * werkfin * geheim * ~werkloos → verzet
- depo * rechts * werkfin * ~geheim * werkloos → verzet
- depo * rechts * werkfin * ~geheim * ~werkloos → verzet
- depo * rechts * ~werkfin * geheim * ~werkloos → verzet

¹⁵ De parsimonious formule bestaat uit twee delen gescheiden door een '+' dit is het Booleaanse equivalent van 'of'. Er zijn volgens deze parsimonious formule dus twee combinaties van conditions die naar dezelfde uitkomst leiden. In QCA-jargon spreekt men van 'multiple conjunctural causation' (Berg-Schlusser et al., 2008, p. 8).

Door te stellen dat de configuratie $\text{depo} * \text{werkfin} * \text{geheim}$ (tweede deel van de parsimonious formule) voldoende is om verzet te bekomen, stel je eigenlijk ook dat

- $\text{depo} * \text{werkfin} * \text{geheim} * \text{rechts} * \text{wekloos} \rightarrow \text{verzet} (*)$
- $\text{depo} * \text{werkfin} * \text{geheim} * \text{rechts} * \sim\text{wekloos} \rightarrow \text{verzet} (*)$
- $\text{depo} * \text{werkfin} * \text{geheim} * \sim\text{rechts} * \text{wekloos} \rightarrow \text{verzet}$
- $\text{depo} * \text{werkfin} * \text{geheim} * \sim\text{rechts} * \sim\text{wekloos} \rightarrow \text{verzet}$

Deze eerste twee stellingen (*) konden al afgeleid worden uit het eerste deel van de parsimonious formule. Wanneer we deze overlappende delen schrappen bekomen we alle configuraties die volgens de parsimonious formule leiden tot verzet, het zijn er 10:

- **$\text{depo} * \text{werkfin} * \text{geheim} * \text{rechts} * \text{wekloos} \rightarrow \text{verzet}$**
- $\text{depo} * \sim\text{werkfin} * \text{geheim} * \text{rechts} * \text{wekloos} \rightarrow \text{verzet}$
- $\text{depo} * \sim\text{werkfin} * \sim\text{geheim} * \text{rechts} * \text{wekloos} \rightarrow \text{verzet}$
- $\text{depo} * \sim\text{werkfin} * \sim\text{geheim} * \text{rechts} * \sim\text{wekloos} \rightarrow \text{verzet}$
- **$\text{depo} * \text{werkfin} * \text{geheim} * \text{rechts} * \sim\text{wekloos} \rightarrow \text{verzet}$**
- $\text{depo} * \text{werkfin} * \sim\text{geheim} * \text{rechts} * \text{wekloos} \rightarrow \text{verzet}$
- $\text{depo} * \text{werkfin} * \sim\text{geheim} * \text{rechts} * \sim\text{wekloos} \rightarrow \text{verzet}$
- $\text{depo} * \sim\text{werkfin} * \text{geheim} * \text{rechts} * \sim\text{wekloos} \rightarrow \text{verzet}$
- $\text{depo} * \text{werkfin} * \text{geheim} * \sim\text{rechts} * \text{wekloos} \rightarrow \text{verzet}$
- $\text{depo} * \text{werkfin} * \text{geheim} * \sim\text{rechts} * \sim\text{wekloos} \rightarrow \text{verzet}$

Beide stellingen die afgeleid konden worden uit de complexe formule, kunnen ook uit de parsimonious formule afgeleid worden. Dit bewijst dat de parsimonious formule even correct is als de complexe formule. Ze is echter wel minder specifiek en het is niet zeker of beide delen van de formule wel echt voldoende zijn om verzet te bekomen. Uit het tweede deel ($\text{depo} * \text{werkfin} * \text{geheim}$) kun je bijvoorbeeld afleiden dat $\text{depo} * \text{werkfin} * \text{geheim} * \sim\text{rechts} * \sim\text{wekloos}$ voldoende is om verzet te bekomen, terwijl hier geen enkel bewijs voor is. Voor die configuratie zijn immers geen cases opgenomen in onze truth tabel. Het wordt onderzoekers dan ook afgeraden de parsimonious formule te gebruiken (Schneider & Wagemann, 2012, p. 279).

Gelukkig bestaat er een derde formule waarmee de onderzoeker een gulden middenweg kan bewandelen. Het gaat hier over de *'intermediate formule'*, de voor- en nadelen ervan worden hieronder kort aangehaald.

5.6.3 Intermediate formule

Een derde mogelijkheid is minimalisatie tot een intermediate formule. Deze formule is meestal de nuttigste van de drie en wordt in QCA-onderzoek het vaakst gebruikt. (Schneider & Wagemann, 2012, p. 279 ; Ragin, 2008, p. 110-111) Om deze te bekomen moet men selectiever zijn in het gebruik van logical remainders dan om een parsimonious formule te verkrijgen. De logical remainders worden hiervoor verdeeld in twee groepen: 'easy counterfactuals' en 'difficult counterfactuals'. Dit gebeurt op basis van theoretische verwachtingen over het effect van conditions. Easy counterfactuals zijn logical remainders waarvoor het, op basis van deze theoretische verwachtingen, nog waarschijnlijker is dat ze een [1]-uitkomst hebben dan de bestaande configuraties met een [1] als uitkomst. De andere remainders zijn hard counterfactuals, het is voor hen niet waarschijnlijker dat ze een [1]-uitkomst hebben dan voor de bestaande configuraties (Ragin & Sonnet, 2004).

De bestaande configuraties met een [1] als uitkomst in de truth table zijn:

- depo * werkfin * geheim * rechts * werkloos (voor Luxemburg en Oostenrijk)
- depo * werkfin * geheim * rechts * ~werkloos (voor België)

Er is geen enkele logical remainder waarbij een [1]-uitkomst nog waarschijnlijker is. Dit betekent dat de intermediate formule in dit onderzoek de facto dezelfde is als de complexe. Het nadeel dat aan intermediate formules wordt toegeschreven is dat ze theorie-bevestigend zouden zijn. In dit onderzoek is de intermediate formule die verzet tegen fiscale coöperatie verklaart echter dezelfde als de complexe. Wat betekent dat deze kritiek op dit onderzoek niet van toepassing kan zijn.

5.6.4 Besluit

Elke formule heeft zijn voor- en nadelen. De complexe formule biedt de grootste zekerheid dat de voldoende combinaties uit de formule wel echt voldoende zijn. Er worden immers enkel uitspraken gedaan op basis van configuraties die men empirisch heeft kunnen vaststellen. De parsimonious formule biedt dan weer de grootste zekerheid over het feit dat alle afzonderlijke conditions in de voldoende voorwaarden wel echt noodzakelijke onderdelen zijn. In de parsimonious formule zijn immers enkel conditions opgenomen waarvan men met zekerheid weet dat ze een verschil uitmaken. De intermediate formule bevindt zich op vlak van betrouwbaarheid ergens tussen deze twee opties. Deze derde formule wordt net als de parsimonious formule bekomen door gebruik te maken van logical remainders, maar hier wordt veel selectiever mee omgesprongen. Dit heeft tot gevolg dat de intermediate formule een theoriebevestigende bias vertoont. Aangezien elke formule zwakheden vertoont,

is het belangrijk dat de onderzoeker expliciet vermeldt van welke formule hij gebruik maakt (Schneider & Wagemann, 2012, p. 279).

In het volgende hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd. De voldoende voorwaarden die nodig zijn om verzet te verkrijgen, kwamen kort al aan bod. Daarnaast gaan we nog verder in op de noodzakelijke voorwaarden en op het begrip '*conjunctural causation*'.

6. Resultaten

In het vorige hoofdstuk werd duidelijk gemaakt dat de software in staat is een truth table te produceren op basis van een gedichotomiseerde datatabel. Deze truth tabel kan vervolgens geminimiseerd worden tot verschillende formules. Dit is een vrij ingewikkeld proces dat zonder de hulp van gespecialiseerde software erg tijdrovend zou zijn. De resultaten van dit onderzoek werden geproduceerd met behulp van fsQCA 2.0. Nadat de gedichotomiseerde datatabel in het systeem was ingevoerd produceerde de software een output waaruit we de voldoende en noodzakelijke voorwaarden voor verzet kunnen afleiden.

6.1 Noodzakelijke voorwaarden

Om tot een duidelijke interpretatie van de resultaten te komen, is het belangrijk dat in een eerste fase de ‘consistentie’ van elke condition als een noodzakelijke voorwaarde bepaald wordt. Het schatten van deze consistentie is eigenlijk hetzelfde als een antwoord formuleren op de volgende vraag: “In welke mate is de stelling ‘condition x is noodzakelijk voor een [1]-uitkomst’ consistent?” Een condition met een consistentie gelijk aan 1 is per definitie een noodzakelijke voorwaarde. Consistentie kan als volgt berekend worden (Rihoux & De Meur, 2008, p. 47):

$$\frac{\text{het aantal cases met een [1]-waarde voor de condition EN voor de uitkomst}}{\text{het totale aantal cases met een [1] als uitkomst}} = \text{consistentie}$$

QCA beschikt daarnaast over een maatstaf om de empirische relevantie van causale verbanden te evalueren. Deze maatstaf wordt de ‘coverage’ genoemd. De coverage geeft aan hoe vaak de noodzakelijke voorwaarde effectief een deel vormde van de verklaring van de uitkomst. Conditions die altijd aanwezig zijn als de uitkomst aanwezig is, zijn per definitie noodzakelijke voorwaarden. Dit betekent echter niet dat al deze conditions even relevant zijn. Als de coverage van een condition gelijk is aan 1 dan betekent dit dat die condition voor alle cases kan verklaren waarom ze zich al dan niet verzetten (Rihoux & De Meur, 2008, p. 64).

$$\frac{\text{Cases met noodzakelijke voorwaarde en uitkomst}}{\text{Cases met noodzakelijke voorwaarde}} = \text{coverage}$$

Hieronder wordt de output weergegeven die de software produceerde. Hieruit kunnen we voor elke condition afleiden of het een noodzakelijke voorwaarde betreft

(consistentie) en hoe relevant de condition is als noodzakelijke voorwaarde (coverage).

Tabel 10 Analyse van noodzakelijke conditions

Geteste conditions	consistentie	coverage
depo	1.000000	0.600000
~depo	0.000000	0.000000
werkfin	1.000000	0.600000
~werkfin	0.000000	0.000000
geheim	1.000000	0.500000
~geheim	0.000000	0.000000
rechts	1.000000	0.500000
~rechts	0.000000	0.000000
werkloos	0.666667	0.333333
~werkloos	0.333333	0.250000

Uit tabel 10 kunnen we afleiden dat vier conditions individueel noodzakelijk zijn. Deze hebben een consistentie die gelijk is aan 1:

- aanwezigheid van een groot aantal buitenlandse deposito's
- de aanwezigheid van een hoge tewerkstelling in de financiële sector
- de aanwezigheid van bankgeheim
- de aanwezigheid van een rechtse regering

Van deze vier noodzakelijke conditions zijn de aanwezigheid van een groot aantal buitenlandse deposito's en een aanzienlijke tewerkstelling in de financiële sector het relevantst. 60% van alle cases met een [1]-waarde op één van deze conditions hebben zich uiteindelijk tegen de Europese spaarrichtlijn uit 2003 verzet. De coverage van de conditions 'geheim' en 'rechts' is iets kleiner, namelijk 0,5. Dit betekent dat 50% van alle cases met bankgeheim of een rechtse regering zich verzet hebben. De aanwezigheid van de vijfde condition, een lage werkloosheidsgraad, blijkt niet noodzakelijk te zijn, de consistentie voor deze condition is immers kleiner dan 1.

6.2 Voldoende voorwaarden

De volgende stap in onze analyse van de resultaten betreft het identificeren van de voldoende voorwaarden. Hiervoor moeten we de formule die geproduceerd werd door de software interpreteren. Zoals reeds aangehaald in het vorige hoofdstuk, is

het af te raden de parsimonious formule te interpreteren omdat deze ongefundeerde assumpties maakt over logical remainders. In dit onderzoek worden daarom enkel de complexe en intermediate formule geïnterpreteerd.

De complexe formule die de software produceerde luidt als volg:

depo * werkfin * geheim * rechts → verzet

Dit betekent dat geen van de vier genoemde noodzakelijke voorwaarden op zichzelf voldoende is. Enkel de combinatie van de vier individueel noodzakelijke conditions is voldoende om verzet tegen de Europese spaarrichtlijn te verkrijgen. In QCA-onderzoek spreekt men over '*conjunctural causation*'. Het zijn dus niet de conditions op zich, maar een specifieke constellatie van conditions die tot een outcome leiden (Berg-Schlusser et al., 2008, p. 8).

Zoals reeds aangehaald in het vorige hoofdstuk is deze complexe formule in dit onderzoek exact dezelfde als de intermediate formule. Dit komt omdat er geen logical remainders zijn waarvan het waarschijnlijker is dat ze een [1] als uitkomst produceren dan voor de bestaande cases. Voor beide formules is de totale coverage gelijk aan 1. Dit betekent dat de formule de uitkomst verklaart voor alle cases die zich verzet hebben. Alle cases die zich verzet hebben tegen de Europese spaarrichtlijn hebben deze specifieke constellatie van conditions. De formule is dus van toepassing op zowel België, Luxemburg als Oostenrijk.

6.3 Besluit

We kunnen besluiten dat er in een land vier factoren terzelfdertijd aanwezig moeten zijn voor het zich zal verzetten tegen fiscale coöperatie. Het gaat om een aanzienlijke hoeveelheid buitenlandse deposito's, een financiële sector die instaat voor een groot deel van de tewerkstelling, een aanwezigheid van bankgeheim en bestuurd worden door een rechts georiënteerde regering. De onderzoeksmethode waarmee we tot deze conclusies zijn gekomen, vertoont echter - net zoals elke methode trouwens - enkele beperkingen. In het volgende hoofdstuk gaan we hier dieper op in.

7. Beperkingen

QCA-onderzoek neemt altijd de vorm aan van een iteratieve dialoog tussen theoretische kennis die vooraf verworven werd en empirische inzichten die pas verkregen werden tijdens het onderzoek zelf (Schneider & Wagemann, 2012, p. 277). Dit betekent dat de onderzoeker tijdens dit proces geconfronteerd wordt met keuzes waarbij een zekere subjectieve beoordelingsmarge bestaat. Doorheen het onderzoek worden cases, conditions en parameters toegevoegd of uit het onderzoek verwijderd en dit impliceert een bepaalde mate van willekeur (Schneider & Wageman, 2012, p. 284-285). Dit gezegd zijnde mag de mate waarin de onderzoeker hierdoor resultaten kan manipuleren niet overschat worden. Dit laatste wordt in dit hoofdstuk duidelijk gemaakt. Hieronder gaan we in op de beperkingen van QCA als onderzoeksmethode en deze worden geïllustreerd aan de hand van alle keuzes die doorheen dit onderzoek gemaakt werden.

7.1 Case selectie

De eerste keuze die gemaakt moest worden voor dit onderzoek van start kon gaan, betreft de selectie van op te nemen cases. Aangezien de onderzoeksvraag een analyse van 'kleine staten' impliceert, moesten deze in een eerste stap van de grote staten gescheiden worden. Dit gebeurde op basis van het BBP van een staat. Het inwonersaantal gebruiken als onderscheid makend criterium was echter ook mogelijk geweest. Het gevolg hiervan zou geweest zijn dat Spanje niet langer deel uitmaakt van het onderzoek. In een later stadium werd daarboven beslist om Denemarken als case te laten vallen omdat de ECB noch de Bank for International Settlements informatie vrijgeven betreffende de omvang van buitenlandse deposito's bij Deense banken.

Wat het effect hiervan is geweest op de resultaten van het onderzoek is onmogelijk te zeggen (Schneider & Wagemann, 2012, p. 293). Het laten vallen van enkele lidstaten betekent dat het onderzoek gebaseerd is op een minder divers pallet van cases. De validiteit van een QCA-onderzoek wordt hierdoor echter veel minder aangetast dan de validiteit van een conventionele regressieanalyse bijvoorbeeld (Ragin & Sonnet, 2004).

7.2 Gekozen conditions

De tweede keuze die tijdens het onderzoeksproces gemaakt werd, betreft de keuze van de op te nemen conditions. Ook hier was er enige ruimte voor willekeur. Conditions die volgens meerdere bronnen van invloed zijn op de bereidheid tot

fiscale samenwerking werden in rekening gebracht. Natuurlijk zijn nog andere conditions denkbaar.

Zo halen meerdere bronnen bijvoorbeeld de invloed van de overheidsschuld aan. Een hoge schuld zou staten tot samenwerking stimuleren omdat deze hen de mogelijkheid zou ontnemen om lage, competitieve, tarieven te hanteren (Swank & Steinmo, 2002 ; Hakelberg, 2015). Dergelijke analyses gaan echter volledig voorbij aan het feit dat lage belastingtarieven ook een positieve invloed kunnen hebben op de schatkist (Plümper, Troeger & Winner, 2009, p. 764 ; Jensen & Svensson, 2004, p. 27-35 ; Dehejia & Genschel, 1998, p. 25-26). Het is dus waarschijnlijker dat een hoge overheidsschuld een versterkend effect heeft aan beide kanten van het spectrum. Grote staten waarvoor lage tarieven gelijk staan aan lage belastinginkomsten zullen bij aanwezigheid van een grote schuld nog harder gestimuleerd worden om met andere staten samen te werken. Kleine staten waarvoor lage tarieven de schatkist helpen spijzen zullen zich daarentegen nog harder verzetten. Verder onderzoek is nodig om te weten hoe dit precies in rekening gebracht kan worden.

Andere bronnen halen dan weer het belang aan van sociale rechtvaardigheidsnormen. Landen waarvan de bevolking de herverdelende functie van de overheid erg belangrijk vindt, zouden een nadeel ondervinden bij belastingcompetitie. De mate waarin de overheid lage belastingtarieven op kapitaal kan garanderen zou beteugeld worden door een bevolking die het niet pikt dat immobiele factoren zoals arbeid zwaarder worden belast dan vermogen (Plümper, Troeger & Winner, 2009). In hoeverre deze rechtvaardigheidsnormen aanwezig zijn in een lidstaat zou gemeten kunnen worden aan de hand van het verschil tussen de Gini-coëfficiënt voor en na belastingen of aan de hand van surveys. Verder onderzoek is echter nodig om de invloed hiervan op fiscale samenwerkingsinitiatieven te kunnen duiden.

Een belangrijk punt dat hierbij gemaakt moet worden, is dat het aantal mogelijke configuraties dat gemaakt kan worden met crisp-set QCA toeneemt naarmate men conditions toevoegt. In dit onderzoek zijn vijf conditions opgenomen waardoor er 32 (2^5) configuraties mogelijk zijn. Cases werden geobserveerd voor 8 van deze configuraties, de overige 24 zijn logical remainders. Stel dat de twee bovenstaande conditions ook in rekening worden gebracht dan stijgt het aantal configuraties tot 128 (2^7), terwijl het aantal effectief geobserveerde configuraties gelijk blijft aan 8. De

geobserveerde empirische diversiteit neemt dus af naarmate er conditions toegevoegd worden (Rihoux & De Meur, 2008, p. 55 ; Ragin & Sonnet, 2004).

7.3 Gebruikte parameters

Parameters die bepalen of een case een [1] of een [0] krijgt, worden best gebaseerd op theoretische inzichten. Dit is vaak echter niet mogelijk en in dergelijke gevallen wordt beter gekozen voor een iets technischer criterium zoals een kloof in de data of de mediaan (Rihoux & De Meur, 2008, p. 42). Twee van de parameters die in dit onderzoek aan bod kwamen, werden gebaseerd op theoretische kennis. De aan- of afwezigheid van bankgeheim in nationale wetgeving werd geëvalueerd op basis van rapporten van de OESO. Ook de beslissing om een regering een linkse of een rechtse ideologische oriëntatie toe te schrijven, werd genomen aan de hand van theoretische overwegingen.

Hiernaast gebeurden er ook dichotomisaties op basis van technische criteria. Het verschil tussen grote kleine lidstaten werd gemaakt op basis van de kloof in BBP die anno 2003 bestond tussen Spanje en Italië. De omvang van buitenlandse deposito's en van de tewerkstelling in de financiële sector werd pas als aanzienlijk beschouwd wanneer deze hoger was dan de mediaan. Om de werkloosheidsgraad te dichotomiseren werd eerst de mediaan als criterium overwogen. Toen het niet mogelijk bleek om op basis hiervan een onderscheid te maken, werd gekozen voor de dichtstbijzijnde kloof in de data. Het aanpassen van deze parameters impliceert dat cases omwille van deze beslissingen misschien van rij in de truth table verandert zijn. De consequenties hiervan op een uitkomst die bepaald wordt door een samenspel van factoren zijn meestal klein en altijd onmogelijk te voorspellen (Schneider & Wagemann, 2012, 287-291).

De marge voor willekeur blijft relatief klein omdat de onderzoeker er nu eenmaal niet om heen dat concepten op een bepaalde manier gedefinieerd zijn. De onderzoeker kan soms kiezen uit verschillende kloven die als criterium dienst kunnen doen, maar de cases bevinden zich nu eenmaal in een bepaalde volgorde wat de manipulatie-ruimte van de onderzoeker enigszins beperkt. De effecten van het verplaatsen van parameters op een 'conjunctural cause' zijn daarnaast ook moeilijk te voorspellen. Dit betekent dat wie doelbewust de resultaten wil beïnvloeden zich waagt aan een tijdrovend trial-and-errorspel (Schneider & Wagemann, 2012, p. 291).

7.4 Gekozen formule

De effecten van de gekozen formule werden al uitvoerig besproken in hoofdstuk 5. Kort samengevat kunnen we zeggen dat de complexe formule de grootste zekerheid biedt dat de voldoende combinaties uit de formule wel echt voldoende zijn. De intermediate formule biedt daarentegen een iets grotere zekerheid over het feit dat alle afzonderlijke conditions wel echt noodzakelijke onderdelen vormen van de formule. Het gebruik van de parsimonious formule is af te raden.

In dit onderzoek werd enkel gebruik gemaakt van de complexe en de intermediate formule en deze gaven exact hetzelfde resultaat. De formulekeuze speelt voor dit onderzoek dus eigenlijk geen rol.

7.5 Besluit

Hoewel er in elk QCA-onderzoek een bepaalde beïnvloedingsmarge bestaat, mag het effect hiervan op de onderzoeksresultaten zeker niet overschat worden. De effecten van de gemaakte keuzes zijn meestal beperkt en de onvoorspelbaarheid ervan op de resultaten voorkomt bewuste manipulaties van de data.

7. Conclusie

Omdat er geen enkele natuurlijke wetmatigheid bestaat die de toenemende concentratie van kapitaal in de weg staat, is de inkomensongelijkheid sinds het einde van de jaren '70 alleen maar groter geworden. Het gros van de welvaart is tegenwoordig in handen van particulieren en overheden bezitten nagenoeg niets. Kapitaalinjecties in kredietinstellingen op de rand van het faillissement na de bankencrisis van 2008 hebben de financiële situatie van vele overheden nog verder uit de hand doen lopen.

Sinds het einde van de jaren '90 worden stappen ondernomen om belastingontwijking tegen te gaan. De eerste initiatieven, waaronder het OESO Modelakkoord en de Europese spaarrichtlijn uit 2003, bleken weinig effectief te zijn. Bilaterale verdragen gesloten op basis van het Modelakkoord bleken niet te werken omdat ze enkel voorzagen in uitwisseling op verzoek. Ook de impact van de eerste Europese spaarrichtlijn was miniem. Ten eerste was het toepassingsgebied ervan veel te beperkt, ten tweede liet de richtlijn vele achterpoortjes open en ten derde weigerden België, Luxemburg en Oostenrijk er volwaardig aan deel te nemen. Latere maatregelen tegen belastingontduiking zoals het Amerikaanse FACTA en de herziene spaar- en bijstandsrichtlijnen hadden meer om het lijf. Telkens was het de VS die de doorslag leverde bij het ontstaan van deze omvangrijkere belastingregimes.

Waarom de eerste initiatieven, en dan in het bijzonder de eerste Europese spaarrichtlijn, zo een moeilijke start kenden, kan verklaard worden aan de hand van politiek economische inzichten. Zo zouden kleine Europese lidstaten geen baat hebben bij belastingsamenwerking. De bestaande literatuur kon echter geen afdoende verklaring bieden voor het feit dat enkel België, Luxemburg en Oostenrijk enige weerbarstigheid vertoonden. In deze verhandeling werd een poging gedaan daar verandering in te brengen.

Hoewel de gebruikte onderzoeksmethode enkele specifieke beperkingen met zich meebrengt, kan toch besloten worden dat de weerbarstigheid van België, Luxemburg en Oostenrijk verklaard kan worden door de gelijktijdige aanwezigheid van vier factoren. Het gaat met name over de omvang van bankdeposito's die toebehoren aan personen woonachtig in een andere lidstaat, over bankgeheim, over het gewicht van de financiële sector en over de ideologische voorkeur van de zittende regering.

8. Bronnen

8.1 Europese Richtlijnen

Richtlijn 2003/48/EG van de Raad van 3 juni 2003 betreffende belastingheffing op inkomsten uit spaargelden in de vorm van rentebetaling. Publicatieblad van de Europese Unie, 26.6.2003.

Richtlijn 2011/16/EU van de Raad van 15 februari 2011 betreffende de administratieve samenwerking op het gebied van de belastingen en tot intrekking van Richtlijn 77/799/EEG. Publicatieblad van de Europese Unie, 11.3.2011.

Richtlijn 2014/48/EU van de Raad van 24 maart 2014 tot wijziging van Richtlijn 2003/48/EG betreffende belastingheffing op inkomsten uit spaargelden in de vorm van rentebetaling. Publicatieblad van de Europese Unie, 15.4.2014.

Richtlijn 2014/107/EU van de Raad van 9 december 2014 tot wijziging van Richtlijn 2011/16/EU wat betreft de verplichte automatische uitwisseling van inlichtingen op belastinggebied. Publicatieblad van de Europese Unie, 16.12.2014.

8.2 Andere

Basinger, S., & Hallerberg, M. (2004). Remodeling the competition for capital: how domestic politics erases the race to the bottom. *American Political Science Review*, 261-276.

Berg-Schlosser, D., De Meur, G., Rihoux, B., & Ragin, C. (2008). Qualitative Comparative Analysis (QCA) as an approach. In B. Rihoux, & C. Ragin, *Configurational Comparative Methods: Qualitative Comparative Analysis (QCA) and Related Technique* (pp. 2-18). Londen: Sage Publications inc.

Dehejia, V., & Geschel, P. (1998, februari). *Tax competition in the European Union.* Opgeroepen op mei 2016, 2, van ECONSTOR: <http://hdl.handle.net/10419/43162>

Election resources. (2015). *Election Resources on the Internet: Elections to the Finnish Eduskunta (Parliament).* Opgeroepen op april 16, 2016, van March 21, 1999 General Election Results - Finland Totals: <http://www.electionresources.org/fi/eduskunta.php?election=1999>

- Europese Commissie. (2008). *Proposal for a Council directive amending Directive 2003/48/EC on taxation of savings income in the form of interest payments*. Brussel: 2008/0215(CNS).
- Europese Commissie. (2015). *Proposal for a Council directive repealing Council Directive 2003/48/EC*. Brussel: 2015/0065 (CNS).
- Federale overheidsdienst binnenlandse zaken. (2008). *Uitslag federale verkiezingen 13 juni 1999*. Opgeroepen op april 16, 2016, van http://www.ibzdgp.fgov.be/result/nl/result_ko.php?date=1999-06-13&vt=CK&ko_type=KO_RK&ko=263
- Filip Smet. (2014). Automatische gegevensuitwisseling: 'Europese FACTA' goedgekeurd. *Fiscoloog Internationaal*, 5.
- Geens, A., & Van Antwerpen, C. (2013). België en de internationale strijd tegen het bankgeheim in fiscale aangelegenheden: een overzicht van recente ontwikkelingen. *Documentatieblad Federale overheidsdienst Financiën*, 79-108.
- Gilligan, G. P. (2003). Whither or wither the European Union Savings Tax Directive? A case study in the political economy of taxation. *Journal of Financial Crime*, 56-72.
- Hakelberg, L. (2015). The power politics of international tax co-operation: Luxemburg, Austria and the automatic exchange of information. *Journal of European Public Policy*, 409-428.
- Hemmelgarn, T., & Nicodème, G. (2009, Juni). *Tax-co-ordination in Europe: assessing the first years of the EU-savings taxation directive*. Opgeroepen op mei 8, 2016, van Econstor: <http://hdl.handle.net/10419/30682>
- Hirst, N. (2015, maart 26). The painful death of banking secrecy. *Politico*.
- Holzinger, K. (2003). Tax Competition and Tax Co-operation in the EU: the case of savings taxation. *EUI working papers*, 1-36.
- Jensen, J., & Svensson, P. (2004). *Economic effects of tax cooperation in an enlarged European Union: simulations of corporate tax harmonisation and*

savings tax coordination. DG Taxation and Customs Union: Copenhagen Economics.

Johannesen, N., & Zucman, G. (2014). The end of bank secrecy? An evaluation of the G20 tax haven crackdown. *American economic journal: economic policy*, 65-91.

Keen, M., & de Mooij, R. (2008). Tax Policy and Subsidiarity in the European Union. In G. Gelauff, I. Grilo, & A. Lejour, *Subsidiarity and economic reform in Europe* (pp. 219-241). Berlin Heidelberg: Springer-Verlag.

Klautke, T., & Wiechenrieder, A. (2010). Interest Income Tax Evasion the EU Savings Directive and Capital Market Effects. *Fiscal Studies*, 151-170.

Krogstrup, S. (2002). *What do theories of tax competition predict for capital taxes in EU countries?* Genève: The Graduate Institute of International Studies.

Legewie, N. (2013, september). *An Introduction to Applied Data Analysis with Qualitative Comparative Analysis (QCA)*. Opgeroepen op mei 16, 2016, van FQS:
<http://www.qualitativeresearch.net/index.php/fqs/article/view/1961/3594#g35>

Ligthart, J., & Voget, J. (2008, Juni 7). *The determinants of cross-border tax information sharing: a panel data analysis*. Opgeroepen op mei 8, 2016, van Durham University Community:
https://community.dur.ac.uk/parantap.basu/TIE_empirics_February_28_08.pdf

Manow, P., Schäfer, A., & Zorn, H. (2008). Europe's party-political centre of gravity, 1957-2003. *Journal of European Public Policy*, 20-39.

NBB. (sd). *Centraal aanspreekpunt*. Opgeroepen op mei 5, 2016, van Nationale Bank van België: <https://www.nbb.be/nl/kredietcentrales/centraal-aanspreekpunt>

OESO. (2000). *Improving access to bank information for tax purposes*. Parijs: OECD Publications Service.

- OESO. (2003). *Improving access to Bank Information for tax purposes: the 2003 progress report*. OESO.
- OESO. (2007). *Improving access to bank information for tax purposes: the 2007 progress report*. OECD Committee on Fiscal Affairs.
- OESO. (2014). *Model convention with respect to taxes on income and on capital (condensed version)*. Opgeroepen op mei 18, 2016, van OECD.org: <https://www.oecd.org/ctp/treaties/2014-model-tax-convention-articles.pdf>
- Office of the President of the Republic of Finland. (2012, maart 23). *Biography Sauli Niinistö*. Opgeroepen op mei 12, 2016, van The President of the Republic of Finland: <http://www.tpk.fi/public/default.aspx?nodeid=44812&culture=en-US&contentlan=2>
- Piketty, T. (2014). *Kapitaal in de 21ste eeuw*. Amsterdam: De Bezige Bij.
- Plümper, T., Troeger, V., & Winner, H. (2009). Why is there no race to the bottom in capital taxation? *International Studies Quarterly*, 761-786.
- Ragin, C. (2008). Qualitative Comparative Analysis Using Fuzzy Sets (fsQCA). In B. Rihoux, & C. Ragin, *Configurational Comparative Methods: Qualitative Comparative Analysis (QCA) and Related Techniques* (pp. 87-121). Londen: Sage Publications inc.
- Ragin, C., & Sonnet, J. (2004). Between Complexity and Parsimony : Limited Diversity, Counterfactual Cases, and Comparative Analysis. In S. Kropp, & M. Minkenberg, *Vergleichen in der Politikwissenschaft*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Republik Österreich. (2007, januari 16). *Biografie von Mag. Karl-Heinz Grasser*. Opgeroepen op mei 12, 2016, van Republik Österreich: parlament: https://www.parlament.gv.at/WWER/PAD_08656/
- Reynders, D. (2016). *Qui je suis*. Opgeroepen op mei 12, 2016, van DidierReynders.be: <http://www.didierreynders.be/qui-je-suis/>
- Rihoux, B., & De Meur, G. (2008). Crisp-set Qualitative Comparative Analysis (csQCA). In B. Rihoux, & C. Ragin, *Configurational Comparative Methods:*

- Qualitative Comparative Analysis (QCA) and Related Techniques* (pp. 33-68).
Londen: Sage Publications inc.
- Rixen, T., & Schwarz, P. (2012). How effective is the European Union's Savings Tax Directive? Evidence from four member states. *Journal of Common Market Studies*, 151-168.
- Schneider, C., & Wagemann, C. (2012). *Set-theoretic methods for social sciences: a guide to Qualitative Coparative Analysis*. Cambridge: Campridge University Press.
- Schwarz, P. (2009). Why are countries reluctant to exchange information on interest income? Participation in and effectiveness of the EU Savings Tax Directive. *International Review of Law and Economics*, 97-105.
- Sharman, J. (2008). Regional deals and the global imperative: the external dimension of the European Union Savings Tax Directive. *JCMS*, 1049-1069.
- Swank, D., & Steinmo, S. (2002). The new political economy of taxation in advanced capitalist democracies. *American Journal of Political Science*, 642-655.
- Taugourdeau, E. (2004). Is fiscal cooperation always sustainable when regions differ in size? Lessons for the EMU. *Annales d'Économie et de statistique*, 11-36.
- US department of the treasury. (2016, april 28). *Foreign Account Tax Compliance Act (FATCA)*. Opgeroepen op mei 18, 2016, van treasury.gov: <https://www.treasury.gov/resource-center/tax-policy/treaties/Pages/FATCA.aspx>
- Zucman, G. (2014). Taxing across borders: tracking personal wealth and corporate profits. *Journal of economic perspectives*, 121-148.